

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Q. Septimii Florentis Tertvlliani Carthaginiensis
Presbyteri, Opera Qvæ Hactenvs Reperiri Potvervnt
Omnia**

Tertullianus, Quintus Septimius Florens

Coloniæ Agrippinæ, Anno M. DC. XVII.

De Corona militis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71872](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71872)

ARGUMENTVM LIBRI DE CORONA MILITIS, PER Iacobum Pamelium.

VVM (Romae quantum ex libri calce apparet) facta est liberalitas. Donatium dispensatione Militibus facta. praestantissimorum Imp. Caesarum L. Septimij Severi patris, & M. Aurelij Antonini Car. alle filij, fortassis ob sollemnia Caesarum votis decemalibus Miles Christianus Tribunum accedens, qui Donatium singulis ex ordine erogabat, Lauream caestrensem manu gestabat, quam ceteri in capite. Causam exposulatus, qui Christianum se respondisset, non licere sibi coronatum incidere, iussus suo sanguine in carcerem rapitur. De quo quum varie essent sententiae, quasi qui solus videretur inter tot fratres commissio- nes Christianus, Tertullianus coronam capite Christianus prohibi- tum, hoc libro latissime deducit. Atque imprimis obseruationem eam esse satis auctoritatem co- sensu patrocino, in quam committere delictum sit, quam laude- riu fides, que ante credit obseruandum esse quam didicit. Traditiones enim etiam non scriptas debere recipi, exemplo esse obseruationes sine vilius scriptura instrumento, in Baptis- ma, Eucharistia Sacramento, Oblationibus pro defunctis, pro natalitijs, de non ieiunando die Dominico, de Crucis signaculo in fronte. Harum & aliarum eiusmodi disciplinarum traditio (inquit) auctoritas, consuetudo confirmatrix, fides obseruatrix, quibus & ratio patrociniatur. Atque adeo his exemplis renouari, posse etiam non scriptam traditionem defendi, confirmatam consuetudine, idonea teste ex profuer, mita obseruationis, que etiam in ciuilibus rebus pro lege suscipitur. Deinde hanc Christianam obseruationem etiam natura defendi. Naturalem autem legem, Dei esse in naturalibus tabulis scri- ptam. Et vero ex origine ipsa, Coronatum vsu interdicitum, quum Claudius Sacer. minus libro de Coronis, ab his significet ortas, quos scilicet Deos creditur. Neque ob stare quod multa alia ab his prolata, in nostris tamen vbius, & in Dei rebus deprehendantur, quia meras illa vtilitatis necessarii necessitatibus vite humane procedunt, at que hunc ordi- nem excoferunt, non conuenire vbius nostris. Quis denique (inquit) Patriarche, Prophetae, Levites, Sacer- dos, & vbius iudex, vel postea Apostolus, Euangelizator, aut E-

piscopus inuenitur coronatus; neque ipsum Dei templum, nec ar- ca, nec tabernaculum, nec altare, nec candelabrum. Quae omnia portebant homines Dei coronari non debere; nisi forte sicuti Christus coronatus est. Proinde quum mortuorum sit coronari & Idolorum, apud quae ipsa fides, hostia, ara, & sacerdotes coronantur; Christianis non licere. Iam vt ad causas coronarum veniatur, militiam imprimis in castris amulis Christi non conuenire Christianis. Deinde vt liceat certe causam coronarum contra eos facere, seu Lauream ista coronentur, seu Myrto, seu Olea, idg, seu in Do- natium dispensatione, seu in triumpho, seu in sollemnibus Cas- rum, Caestrensius vel Municipis coronis coronentur milites. Eiusdem esse generis coronas Laureas publicorum ordinum, Atrreas Magistratum sine Herufcas, aut Prouinciales; item eas quibus publici equi coronantur, aut vulgus in Principibus & Mu- nicipibus sollemnitatibus, aut sponsa in nuptiis, aut serui ma- numis; denique & Agonisticas, & quibus coronantur Lupana- ria, pristina, carcer, Ludus, Amphitheatra, spoliaria, ipsaque Li- bittina. Nullo itaque modo capiti inferendas Idololatria manus, ma- xime quam Christus sertum ex spinis pro vtraque sexu subierit. Quin potius coronam vite expectet, ad quam ille inuitat, quae Apostolus repositam sibi merito confidit, ac victoria quam accepit in visione angelus, vt vinceret, qua sedent Protopytheri coro- nati, & ipse Filius hominis supra nubem mitat. Ceterum Tertullianum esse hunc Librum, vel ex eo manifestum est, quod Librum citet de Spectaculis Graeco quoque stylo a se con- scriptum, cuius alibi frequenter meminit. Deinde multa viderem pene verba repetat, quibus supra in Apologetico, & Libris de Ido- latria, ac de Velandis virginibus. Imitantur etiam eundem BB. Hieron. & Basilii locis infra citatis, & ex c. 4. locum integrum transcripsit B. Isidorus Etym. l. 5. c. 3. Viderunt proinde etiam Ma- nuscriptos Trithemius & Politianus. Primus autem edidit Rhe- man non semel castigatum ex Paternia. Hirfangu. & Gorzien. co- dicitus; & initio Scholasticis, deinde & Adnotatiombus, quibus Tra- diti ones Ecclesiasticas non scriptas mirae confirmat, illustrat. Nos easdem (paucis immutatis, in quibus hallucinabatur) partim hic retinuimus, partim supra, que nemp ad Missae sacrificium perti- nent, Libro de Oratione, partim infra, que Baptismi Sacramen- tum concernunt, libro de Baptismo, nostris Adnotatiombus in- feruimus; & iam post eum ex tribus mis. V. atq. codicibus denuo ca- stigauimus, & ex Plinio integram Coronarum materiam ita de- duximus, vt post hac alio Comentario eius argumenti non sit opus.

E
X
XI
XII
XIII
F
XIV
XV
G

JULL
ERA

Q. SEPTIMI FLORENTIS TERTVLLIANI DE CORONA MILITIS LIBER.

Cap. I. **R**OXIME facta est liberalitas & praestantissimorum Imperatorum. Expungebantur in castris milites laureati. Adhibetur quid illic magis Dei miles, ceteris constantior fratrib. qui le duobus dominis seruire non posse praesumpserat, solus libe- lo capite, coronamento in manu ocioso. 5 Vulgata iam & ita disciplina Christianorum relucebat. Deniq; sin- guli designare, eludere eminus, infundere cominus in nostrum. 6 Tribuno deferunt, & persona iam ex ordine accellerat. Statim Tribunus, Cur, inquit, tam diuersus habitu? Negauit illum ceteris sibi licere. Causas ex- postulatus, Christianus sum, respondit. 7 O militem in Deo gloriosum! 8 Suffragia exinde, & res 9 apud Acta, & reus apud Praefectos. Ibidem 10 grauius penulas posuit. 11 reuelari auspicatus, 12 speculatoriam morosissimam pedibus absoluit, tere sanctae insisteret in cipiens gladium nec dominicae defensionem necessarium reddi- dit: aurea & de manu clauit. Et nunc rullatus sanguine suo, 13 speculatus, de Euangelii paratuta succinctus a- cutiore verbo Dei, torus de Apollito armatus, & de 14

martyrii candida laurea melius coronatus, donatium Christi in carere expectat. Exinde sententia super illo, nescio an Christianorum, non enim alia Ethnicorum, vt de abrupto, & praecipiti, & mori cupido, qui de habi- tu interrogatus nomini negotium fecerit, solus scilicet fortis. 15 inter tot fratres comilitones solus Christianus. Plane superet 16 vt etiam martyria recusare mediten- tur, qui prophetas eiusdem spiritus sancti respuerunt. 17 Multitant denique tam bonam & longam sibi pacem periclitari. Nec dubito quasdam scripturas emigrare, sarcinas expedire, fugae accingi de ciuitate in ciuitatem; Nullam enim aliam Euangelii memoriam curant. No- ui & Pastores eorum in 18 pace le ones, in pralio certios, Sed de 19 quaestionibus confessionum alibi docebi- mus. At nunc quatenus illud opponunt? Vbi autem prohibemur coronari? Hanc magis localem substanti- am causae praesentis aggrediar, vt & qui ex sollicitudine ignorantiae quaerunt, instuantur; & qui in defensione delicti contendunt, reuincantur (20 ipsius vel maxime exemplo) Christiani laureati, quibus in solatium qua- stio est, quasi aut nullum aut incertum saltem haberi possent delictum, quod patiarum quaestionem. Nec nul-

H
lum

A quam sonum nare. Omne autem quod contra naturam est, non ita meretur nota penes omnes, penes nos vero etiam elogium sacri legi, in Deum naturae dominum & auctorem. 56 Queres igitur Dei legem, habens communem vitam in publico mundi, in naturalibus tabulis, ad quas & Apostolus lolet provocare: ut cum in velamine femininae: *Nec natura vos*, inquit, *docet*: Vt cum ad Romanos: *Natura facere*, dicens, *Nationes ea quae sunt leges*: & legem naturalem suggerit, & naturam legalem. 57 Sed & in priore Epistola, naturalem vitam conditionis in non naturalem masculos & feminas inter se demutasse affirmans, ex retributione erroris in vicem poenae, utique naturali vitam patrocinatur. Ipsum Deum secundum naturam prius novimus, 58 Deum appellantes Deorum, bonum praefidentes, & iudicem invocantes. Queres, an 59 conditioni eius fruende natura nobis debeat pretere, ne illa rapiamur, qua Dei amulus vniuersam conditionem certis vibus homini mancipatam, cum ipso homine corrumpit. Vnde eam & Apostolus inuitam ait vanitatem 60 fucidisse, vanis plurimum vibus, rum turpibus, & iniustis, & impiis, subuersam. Sic itaque & circa voluptates spectaculorum infamata conditio est, ab eis, qui natura quidem, Deo omnia sentiunt, ex quibus spectacula instruantur, scientia autem deficiunt. Illud quoque intellige, omnia a diabolo esse mutata. 61 Sed & huic materiae propter sauciosissimos nostros Graeco quoque tylo facis fecimus. 62 Proinde coronarii isti agnoscant interim naturae auctoritatem, communis parentis nomine, qua homines, & propriae religionis pignora, qua Deum naturae proximo colescentes atque ita, velut ex abundantia, ceteras quoque rationes dispiciant, quae nostro priuati capiti coronamentis & quidem omnibus interdiciunt. Nam & vigeat ut ad communionem naturalis disciplinae, conuerti ad proprietatem Christianam totam iam defendendam, per ceteras quoque species coronatum, quae aliis vibus prope diu videntur, ut ex aliis substantiis astruunt, ne qua non ex floribus consistant, quorum vsum natura signauit (ut ipsa haec 63 Laureae militaris) non credantur admittere se. Interdictione, qua naturae naturae praeficiunt. Video igitur & curiosus & plenus agendum ab originibus vique ad profectus & excessus rei. Litterae ad hoc seculares necessariae. De suis enim instrumentis seculi in probari necesse est: quantulas attingi, credo sufficientes. Si 64 fuerit aliqua Pandora, quam primam summarum memorat Hesiodus, hoc primum caput coronatum est: a Charitibus, cum ab omnibus muneretur: vnde Pandora. Nobis 65 vero Moyses Propheticus, non poeticus pastor, principem feminam Euan facilius pendenda folis quam tempora floribus incinctam, describit. Nulla ergo Pandora. Sed & de mendacio erubescenda est coronae origo. Iam nunc & de veritatibus suis. Certe enim ceteros fuisse constat auctores rei vel illuminatores. 66 Saturnum Pherecydes ante omnes refert coronatum, 67 Iouem Diodorus post deuictos Titanas hoc munere a ceteris honoratum. Dat & 68 Priapo tantis idem, & 69 Ariadnae fertur ex auro & Indiciis gemmis: Vulcani opus, Liberti munus post & fidus. 70 In noni vitem Callimachus induxit. Ita & Argis signum eius palmiter edimitum, subiecto pedibus eius corio Leonino, insultantem ostentans nouerit eam de exuuiis vniuersae priuigni. 71 Hercules nunc populum capite praefert, 72 nunc oleastrum, 73 nunc apium. Habes 74 tragediam Cerberi, habes Pindarum, atque Callimachum, 75 qui & Apollinem memorat interfecto Delphico dracone, laurea induisse qua supplicem. 76 Erant enim supplices coronarii apud veteres. 77 Liberum, eundem apud Aegyptios Olirin, 78 Hapocrationem industria 79 hederatum argumentatur, quod hederam natura sit cerebrum ab 80 heluco defendere. Sed & alias 81 Liberum principem coronae plane laurum, in qua ex Indis triumphauit, etiam vulgus agnoscit, cum 82 dies in illum solennes Magna appellat coronam. Si & 83 Leonis Aegyptii scripta euoluas, prima 84 illis repercas ipse capite circumtulit, rem magis ventris. Plura quae ceteris omnia exhibebit praestantissimus in hac

quoque materiae comitator 85 Claudius Saturninus. Na est illius de Coronis libet, & origins, & causas, & species, & solennitates earum ita edisserens, ut nulla gratiam floris, nulla letitiam frondis, nullum cespitem, aut palmitem, 86 non alicui capiti inuenias consecratum. Quo satis instrumitur, quam alienum iudicare debeamus coronati capitis institutionem, ab eis prolaram, & in eorum deinceps honorem dispensaram, quos seculi Deos credit. Si enim medicum diuinitatis diabolus operatur, in hac etiam specie, a primordio mendax, sine dubio & eos ipse prospexerat, in quibus id mendacium diuinitatis ageretur. Quale igitur habendum est apud homines veni Dei, quod a candidatis diaboli introductum, & ipsis a primordio dicatum est, quodque iam tunc Idololatrie initiabatur ab idolis, & idolis adhuc viuus: non quasi aliquid sit idolum, sed quoniam quae 87 idolis alii faciunt, ad demones pertinent. Porro si quae alii idolis faciunt, ad demones pertinent, quanto magis quod ipsa sibi idola fecerunt cum adiuuerent? Ipsi scilicet sibi procurauerunt demones, per eos in quibus eluriantur, antequam procurauerant. 88 Tene interim hanc fidem, diu incursum quaestione excuto. Iam enim audio dici: Et alia multa ab eis prolata, quos seculum Deos credit: tamen in nostris hodie vibus, & in pristinorum sanctorum, & in Dei rebus, & in ipso Christo deprehendi, non alias scilicet hominem functo quam per communia ista instrumenta exhibitionis humanae. Plane ita sit, nec antiquius adhuc in originem disceptabo. 89 Primus Mercurius litteras enarrauerit, necessarias confitebor & commercii rebus, & 90 nostris erga Deum studiis. 91 Sed etiam nos idem in sonum strinxit, non negabo & hoc ingenitum 92 cum sanctis fecisse, & Deo ministrasse, audies Dauid. 93 Primus medelas Aesculapius explorauerit, 94 memini & Esaiam Ezechiae languenti aliquid medicinale mandasse. Scit & Paulus stomacho vinum modicum prodesse. Sed & Minerua prima molita sit nauem, videbo nauigantem Ionam & Apostolos. Plus est quod & Christus vestitur, habebit etiam penulam Paulus. Si & vniuersumque, suppellestilis & singulorum vasculorum aliquem ex diis seculi auctores nominaris, agnoscere necesse est & recumbentem in lectulo Christum, & cum peluem discipulorum pedibus offert, & cum aquam ex vreo ingerit, & cum linteo circumstringitur, 95 propria Olitidis veste. Huiusmodi quaestione hic vbi que respondeo, admittens quidem ventisium communionem, sed prouocans eam ad rationalium & irrationalium distinctionem, 96 quia passivitas fallit obumbrans corruptelam conditionis, qua subiecta est vanitati. Dicimus enim ea demum & nostris, & superiorum vibus, & Dei rebus, & ipsi Christo competisse, quae mera 97 vtilitates, & certa subsidia, & honesta solatia necessarii necessitatibus vitae humanae procurant: ut ab ipso Deo inspirata credantur propiote prospectore, & instructore, & oblectatore si forte hominis sui. Quae vero hunc ordinem excesserint, ea non conuenire vibus nostris, praesertim quae propterea scilicet nec apud seculum, nec in Dei rebus, nec in conuersationibus Christi recognoscitur est. 97 Quis denique Patriarches, quis Prophetes, quis Leuites, aut Sacerdos, 98 aut 99, quis vel postea Apostolus aut Euangelizator, aut Episcopus inuenitur coronatus? Puto nec ipsi Dei templum, nec arca testamenti, 99 nec tabernaculum martyrii, nec altare, nec candelabrum: quibus vtiq; & in prima dedicationis solennitate, & in secundae institutionis gratulatione competisset coronari, si dignum Deo esset. At quin si figurae nostrae fuerint (100 nos enim sumus & tepla Dei, & altaria, & luminaria, & vasa) hoc quoque figurate portendebat, homines Dei coronari non oportere. Imagini veritas responderi debet. Sed forsitan oppones ipsum Christum coronatum. Ad hoc breuiter interim audies. Sic & tu coronare, & licet uel. Tamen nec illam impietatis contumeliosae coronam 101 populus consciuit. Romanorum militum commentum fuit, ex vni re secularis, quem populus Dei nec publice vniqua letitiae, nec ingenitae luxuriae nomine admittit, facilius cum tympanis & tibiis & palteris reuertens de

E
I. Cor. 10.
Cap. VIII.
F
G
Rom. 8.
Cap. IX.
H

JULL
ERA

I. Cor. 10.
I. Tim. 5.
I. Cor. 10.
Luc. 8.
Act. 13.
I. Cor. 10.
I. Tim. 4.
I. Cor. 10.

3. Reg. 6.
E. 8.
I. Esdr. 7.
I. Cor. 10.
I. Cor. 10.
Zachar. 9.
Philip. 2.
Rom. 9.
Matt. 27.

A
B
C
D
E
F
G
H

ce annua votorum nuncupatio quid videtur? Prima in principis, secunda in Capitolis. Accipe post loca, & verba, Hunc tibi Iupiter bouem cornibus auro decoratis vouemus esse futurum. Cuius sententia vox est: vique negationis. Etiam si tacet illic Christianus ore coronatus capite respondit. 156 Eadem laurea in Donati dispensatione denunciat. Plane non gratuita idololatria, aliquibus aureis venditans Chalkum, vt argenteis Iudas. Hoc erit: *Non potestis Deo seruire & mammonae* mammonae manum tradere, & a Deo abstinere. Hoc est reddere quae sunt Caesaris Caesari, & quae Dei Deo: nec homine Deo reddere, & denarium Caesari auferre. 157 Triumph laureae foliis struitur. 158 hinc aduerbis 159 lemmicis, 160 inauratur lammulis, vnguentis delibatur lacrimis coniugum & marmum, fortasse quorundam & Christianorum: & 161 apud Barbaros enim Christus. Qui hanc portauerit in capite caufam, nonne & ipse pugnavit? Est & 162 alia militia regiarum familiarum. 163 Nam & castrenses appellantur 164 munificae & ipse solennium Caesarianorum. Sed & tu proinde miles ac seruis alienis es: & si duorum, Dei & Caesaris, certe tunc non Caesaris cum te Deo debes, etiam in comunibus credo potiori. 165 Coronat & publicos ordines lauteis publicae cauae: 166 Magistratus vero insuper aureis, vt Athenis, vt Roma: 167 Praefertur etiam illis Hetrusca. Hoc vocabulum est coronari, quas gemmis & foliis ex auro quercinis oblouem insignes ad deducendas thesas cum palmatis togis sumunt. 168 Sunt & prouinciales aureae, imaginum iam non vitorum, capita maiora quereutes. Sed tui ordinis, & tui magistratus, & 169 ipsum Curiae nomen, Ecclesia est Christi. 170 Illius es, conscriptus 171 in libris vitae. Illic purpura tuae, sanguis Domini: & clauus latus in cruce ipsius; illic 172 securis ad caudices arboris posita; illic virga ex radice Iesse. 173 Viderint & publici equi cum coronis suis, Dominus tuus, vbi secundum scripturam Ierusalem ingredi voluit, nec alium habuit puerum. *Isti in curribus, & isti in equis, 174 nos autem in nomine Domini Dei nostri inuocabimus.* 175 Ab ipso incolatu Babylonis illius in Apocalypsi Ioannis submouetur, nedum a suggestu. Coronatur & vulgus nunc ex 176 Principalium proprietatum exultatione, nunc ex Municipalium sollemnium proprietate: & est omnis publicae latitiae luxuria captrix. Sed tu peregrinus es mundi huius, cuius superna Ierusalem. 177 *Noller*, inquit, *municiatus in caelis.* Habes tuos census, tuos Fallos: nihil tibi cum gaudiis seculi; immo contrarium debes. *Seculum enim gaudet, vos vero lugetis.* Et puto, *salices, ait, ingentes, non coronatos.* 178 Coronant & nuptiae sponsus: & 179 ideo non nubimus ethnicis, ne nos ad idololatriam vsque deducant, a qua apud illos nuptiae incipiunt. 180 Habes legem a Patriarchis quidem, habes Apostolum in Domino nubere iubentem, 181 Coronat & libertas secularis. Sed tu iam redemptus es a Christo, & quidem magno. Seruum alienam, quomodo seculum manumittet? Et si libertas videtur, sed & seruitus videbatur. Omnia imaginaria in seculo, & nihil veri. Nam & tunc liber homini eras redemptus a Christo: & nunc seruus es Christi licet manumillus ab homine. Si veram putes seculi libertatem, vt & coronam eosignes, redisti in seruitutem hominis, quam putas libertatem: amisti libertatem Christi, quam putas seruitutem. 182 Nunquid & Agonistica caua disputabuntur, 183 quas statim rituli sui damnant, & sacras & sanebres scilicet: hoc enim superest vt Olympius Iupiter, & Nemaus Hercules, & 184 miscellus Archemorus, 185 Antinous infelix in Christiano coronentur, vt ipse spectaculum fiat, quod spectare non debeat. Vniuersas (vt arbitror) causas enumeramus, nec vlla nobiscum est: omnes alienae, prophanae, illicitae, 186 semel iam in sacramento testatione eieratae. Haec enim erant pompae diaboli & angelorum eius, officia seculi, honores, solennitates postulatrices, falsa vota humana seruituti, laudes vanae gloriae turpes: & in omnibus istis idololatria in solo quoque censu coronari, quibus omnia ista redimita sunt. Prae-

bitur quide Claudius etiam 187 caelum lydenibus apud Homerum carmina coronari, certe a Deo, certe homini: igitur & homo ipse a Deo coronandus est. 188 Ceterum a seculo cononantur & lupanaria, & latrinae & pistinae, & carcer, & 189 ludus, & ipsa 190 amphitheatra, & ipsa spoliaria, 191 ipsaq; libitina. Qua facer sanctus, quaque honestus ac mundus sit habitus ille, noli de vno poctico caelo, sed de totius mundi commercio aestimare. 192 Ac enim Christianus nec ianuam suam laureis infamabit, si norit quantos Deos etiam hostis diabolus affixerit, Ianuam ianuam, Limentinum alimine, Forculum & Cardam forrib. & cardimibus, & apud Graecos Thyraum Apollinis, & Antelios daemones. 193 Tanto abest vt capiti suo manus inferat idololatriam immo iam dixerim Christo, siquid *vti caput Christus est*, tam liberum quam & Christus ne velamento quidem obnoxium, nedum obligamento. Porro & quod obnoxium est velamento caput raminae ia hoc iplo occupatum non vocat etiam obligamento. Habet humilitatis lae sarcinam. Si nudo capite videri non debet propter angelos, multo magis coronato: fortasse tunc illo coronato scandalizauerit. Quid n. est capiti femine corona, q; forma lena, qua summa lasciuiae nota, extrema negatio verecundiae, consilio illecebrae, Properea non onabitur operosius mulier ex 149 Apostoli prospectu, vt nec erinum artificio coronetur. Qui tamen & vti caput est, & feminae facies, vt Ecclesia Christus Iesus, quale oro te, fertu pro vtroque sexu ubi: ex spinis opinor & tribulis, in figuram delictorum, quae nobis protulit terra carnis: abstulit autem virtus crucis, omnes oculos mortis in Dominici capitis tolerantia obtundens. Certe praeter figuram contumelia in pioptu est, & turpitudoe & decoratio, & his implexa facticia, quae tunc Domini tempora & fedauerunt & lancinauerunt: vti tunc laurea, & myrto & olea, & illustrior quaque fronde, & quod magis vlti est, 195 centenatis quoque rotis ex horto Midae lectis, & vtrique liliis, & omnibus violis coronetis, etiam gemmis forficari & auro: vt & illam Christi coronam amuleris, que postea ei obuenit: quia & 196 fauos post fella gultauit, nec ante rex gloriae a caelestibus saluatus est, quia rex iudeorum prociptus in cruce; minoratus primo a patre modicum quid citra angelos, & ita gloria & honore coronatus. Si ob haec caput tuum debes, tale si potes ei repende, quale suum pro tuo obtulit: aut nec floribus coroneris, si spinis non potes: quia non floribus potes. 197 Serua Deo rem suam inattaminatam. Ille ea. i. v. olet, coronabit. Immo & vult. Denique inuitat. 198 *Qui uergerit*, inquit, *dabo ei coronam vitae.* Eto & tu fidelis, ad mortem. Decerta & tu 199 bonum agonem, cuius coronam & Apostolus repositam sibi merito confidit. Accipit & angelus victoriae coronam procedens in candido equo, vt vinceret. Et alius Iridis ambitu ornatur caelesti. 200 Protolcedent & Presbyteri coronati: 201 eodẽq; auro & ipse Filius hominis supra nubem micat. Si tales imagines in visione, quales veritates in representatione: Illas alpicie, illas odorare, Quid caput 202 strophitolo aut diaconario damnas, diademati destinatu: 203 Nam *reges nos Deo: patri suo fecit Christus Iesus.* Quid tibi cu flore morituro? Habes flore ex virga Iesse, super que tota diuini spiritus gratia requieuit, flore incoituptu, immarcescibilem, sempiternu: que & 204 bonus miles eligendo, in caelesti dignatione, ordinatione profecit. 205 Erubescite Romani comilitones eius, ia non ab iplo iudicadi, sed 206 ab aliquo Matthei milite. Qui quu initiat 207 in speleo in castris vere tenebatur, coronam interposito gladio sibi oblatam 208 quasi mimu martyrii, dehinc capiti suo accommodatam, monetur obuia manu capite depellere, & in humerum si forte transferre dicens, Mithram esse coronam suam. Atque exinde nunquam coronatur: id quod in signum habet ad probationem sui, sibi tentatus fuerit de Sacramento: statimque creditur Mithra miles, si deiecerit coronam, si eam in Deo suo esse dixerit. Agnoscamus ingenia diaboli, idcirco quadam de diuinis affectantis, vt nos de suorum fide confundat & iudicet.

E
Ca. XIV.
1. Cor. 11.
1. Cor. 11.
F
1 Tim. 2.
Matth. 27.
Ips. 5.
Ips. 23.
Matth. 27.
Ejal. 8.
Cap. XV.
G
Apoc. 2.
3.
2 Timor. 4.
Apoc. 6.
Apoc. 10.
Apoc. 4.
Apoc. 14.
Apoc. 1.
Ips. 11.
H

TULL
ERA

Tertulliani opera.

A scripsit, cum tamen unusquisque liber non aliter sit legendus, quam ab ipso Auctore et suo seculo prodierit. Quis vero non ridet Gratiani glossatorem, depravatam hoc loco dictionem et sententiam in suis exponatorem? Hec Rhenanus, haud immerito de corruptissimo Gratiani Decreto quare summoque sedebat ut omnibus nota, quam admodum iussit sanctissimus Dn. noster Gregorius Papa xij. eiusdem regnati. Porro ad idem Rhenanus & de Ceremoniis & Ecclesiasticis quibusdam ordinationibus post primordia nascentis Christianismi instituta ab ipse scriptura laudat, meminit & Hieronymus Maurus in Epistola quadam ad Reginaldum, quemadmodum citat idem Burcardus sexto libro, qui est de Sacramentis; in hac verba legitur, ut B. Ambrsius refertur, postquam omnibus locis Ecclesie fuerit constituta, & officia ordinata, est aliter composita res quam ceperat. Primum enim omnes docebant, & omnes baptizabant, quibus quoque diebus & temporibus fuisset occasio. Nec enim Philippus rebus quibus aut diem quo Eunuchum baptizaret, neque in iunium interpretatur. Neque Paulus & Silas tempus dispendere, quo eisdem carcere baptizarent omnibus eius. Neque Petrus clericos habuit, aut diem quassit, quando Cornelium cum omni domo sua baptizavit. Nec ipse, sed iussit fratres, qui cum illo erant apud Cornelium in loppo. Adhuc enim prater septem discipulos in loppo fuerat ordinatus. Verge cretoras plebs & multipliciter, omnis in inter initia concessam est & in angelis, & baptizare, & scripturas in Ecclesia exponere. At ubi omnia loca circumplexa est Ecclesia, consentanea constituta sunt, & rebus, & cetera officia in Ecclesia sunt ordinata, ut nullus de clero auderet, qui ordinatus non esset, quod fieri non sibi creditum vel concessum. Et cepit alio ordine & prudentia gubernari Ecclesia, in qua si omnes eadem possent, irrationale esset, & videretur & vultissima videretur. Hinc est ergo, unde nunc neque Diaconi in populo predicant, neque ceteri vel laici baptizant, neque quoque de credentibus tinguntur nisi egri. Ideo non per omnia conveniunt scripta Apostoli, ordinationi que nunc in Ecclesia est: quia hac inter initia sunt scripta. Nam & Timotheum Apostolum ad se creatum, Episcopum vocat, quia primi Presbyteri Episcopi appellabantur, ut recedente eo sequens ei succederet. Denique apud Aegyptum Presbyteri conlegant, si presens non sit Episcopus. Sed quia creperunt sequentes Presbyteri indigni inveniunt ad primatus tenendas, immutata est ratio, proficiens consilio, ut non ardo, sed merum creare Episcopum, multorum sacerdotum iudicio constituit, ne indignum temere usurparet & esset multis scandalis. Hec Hieronymus noster

42. Apud Iudaeos tam solemne est, & c. De velandis feminis. omnibus cuiusque generis, ordinis, conditionis, dignitatis, etatis, ex Apostolo, exstat inter leges Auctoritas, quem suspicor hoc posterio, eo quod hic subdat: Quero legem, Apostolum discere, nam illic id ipsum probat auctoritate Apostoli Pauli 1. Corin. 11. Vbi etiam asserit Rebecca exemplum c. 11. Legimus autem ex 3. m. Nec antequam cognoverit spousos, pro: cognoverunt.

43. Si & Sulama in iudicio reuelata, argumentum velate perdat.] Paraphrasis explicat quod legitur Daniella 13. Ac iudici in iustitiam discopertit, camerat enim cooperata. Atqui vel hinc comprobatur auctoritas iustis historiis de Sulama, quamquam Graecae duntaxat legatur. Sed & d. B. Cyrillino citat est epist. c. c. ac li. de Bone pudicitiam ab Origene li. de singularitate Clericorum, qui est liberum integritatem eius auctoritate contra Africanum scripti. Ab alijs quoque Veteribus, quemadmodum adnotatum ad librum eiusdem de Orat. Domini. 59. Quibus adde, quod Theodoretus Episcopus Graecae de scriptis sit ex exemplari Graeco, quod fortassis ad manus non esset Hebraicum, neque adeo etiam in exemplari Graeco prima loco collocetur, eo quod Daniella ad huc puero congerit, quem ordinem etiam non novum esse patet ex Synopsi scripturae B. Athanasii, ubi initium Prophetiae Daniella ab hac historia recedit: & d. ave axai & βαβυλων, quemadmodum ante me quoque, adnotavit eruditissimus vir Sixtus Senensis, Biblioth. sancte L. Qui etiam lib. 3. haeve. 6. latiss. omnia in contrarium argumenta dissolvit, quam adhibet Anabaptistis, de Manicheorum fontibus hauserunt. Et inter ceteros etiam B. Ignatium citat epist. ad Magnesianos. Meminerunt prater eiusdem historiae B. B. Irenaeus lib. 4. cap. 44. Dionys. A. reop. cap. 7. de Divin. nom. & alij post B. Hieronymum. Patres omnes.

44. in studio mariti. Similiter lib. ad Marium, c. 2. Radia opaca aut porticus, dixit. Accipit autem (adnotante Rhenano) Radia nomine, sphaeroidem, hoc est, subtilem ambulationem, quam & cyflum nuncupat Virgilius, quemadmodum ibi latius diximus. Adnotat, anobis, a. S. Grace est apud Daniellam magis dicitur, quod Latine vulgatus interpret Pomarium vertit, & alii Horum. Xenophon quoque Viridarium significat.

45. posse etiam non scripam traditionem.] Cum Tertulliano (inquit Rhenanus) mire factum ea que D. Hieron. ad Lucinum scribit, qui quaerit de Sabbato, cur non ieiunandum esset? de Eucharistia, an accipienda quotidie. Nec vero solum Tertulliano consensu, verum etiam ad solandorum temporum simulata non nihil conducunt. Sic autem eius verba habent: Sed ego illud te brevit adnotandum patet, traditiones Ecclesiasticas, praeterquam quae si le non officiant, ita observandas, ut de maioribus tradite sunt. Nec aliorum consuetudinem aliorum contrarium more subverti. Atque vixim omni tempore ieiunare possimus, quod in Actibus Apostolorum dicitur Pentecostes, & de Dominico Apostolum Paulum. Et cum eo tradentes fecisse legitur nec tamen Manicheae haeresis accusandi sunt, cum carnalis cibis praeteri non debentur spiritali, Eucharistiam quoque abque condemnatione nostri, & surgente conscientia, semper accipere, & Psalmistam audire docentem: Gustate & vi-

de, quoniam suavis est Dominus; & cum eo carere: Erit dicitur cor meum verbum bonum. Nec hoc dico, quod Dominicus dicitur ieiunandum putem, & contextus sexaginta diebus ferias auferamus, sed unaquaque provincia abundet in sensu suo. Et praecipua maiorum leges Apostolicas arbitretur.

46. Consecratio autem etiam in civilibus rebus pro lege suscipitur, cum deficit Lex, & c.] Locum hunc transcriptum integram B. Hieronymus quemadmodum primus mihi indicavit Latinus.] Erym. lib. 5. c. 3. Et ex illo Gratiani Decret. dist. i. c. Consecratio, praeterquam quod legatur: dumtaxat quod religioni congruat, quod disciplinam conveniat, pro eo quod non quod Deo congruat, quod disciplinam conducatur. Exstant vero etiam in Iure civilis leges de Consecrationibus.

47. An non putas omni fidei licere, & c.] Verba haec omnia sunt ad B. Hieronymum, aut quod ad institutum consuetudinis non facerent, aut quod etiam ipse iudicaret sane locum hunc intelligendum, quoniam alioqui fieri contrariarum videretur Auctor neque enim etiam de Iure civili partem hanc personam licet aliquid novum concipere & statueret, quod postea pro consuetudine habeatur. Aut certe inter errores eius reponendum, de quibus inter nostra Prolegomena.

48. Siquid igitur oras, Deus vobis reuelabit.] Nota est lectio: Siquid ignoratis, & differens etiam ab eo quod Grace est: & in b. i. q. 2. q. 2. quod recte vertitur de nostro interpretis quid aliter sapitis. At recte legitur: reuelabit, cum codicibus Apostoli emendatioribus, pro eo quod vulgatur: ut vulgatum Grace est: & negat. 4. q. 2.

49. sed & ipse spiritum Dei habens deductorem omnis veritatis.] Etiam hinc colligere est: scriptum hunc librum ante illum de Velandis virginibus, nam ibi in solo Montano agnoscit complem illud Ioan. 16. Quomodo venerit illi spiritus veritatis, deducet vos in omnem veritatem: hic vero in Apostolo Paulo eundem spiritum Dei agnoscit. Ita miser paulatim ex uno errore in alium, ac deum in hominem lapsus est, de quo latius in vita Auctoris. Placet autem quod Rhenanus censuit legendum: consilium & edictum eius, eo quod praefertur: & quadam edicere.

CAP. V.

50. Sed cut maior exigitur, & c.] Caput hoc inscriptissimum: Quod natura ipsa praesentat coronam ex floribus, capiti non conveniunt.

51. qui figuravit hominem.] Quod hic figuravit, vertit lib. de Refurr. carnis, finxit, & li. 1. adu. Marc. fecit. B. autem Cypr. Epist. 74. ad Pompeium: plamavit, noster interpret Gen. 1. circaut, Gen. 2. formavit. Latine denique 70. interpret, modo fecit, modo formavit. Grace priori loco est: immo: posteriori: & naen.

52. Audient in auribus fodiit, & c.] Pulera est etiam scriptura ex ipsis organum membrorum quinquae sensuum hominis.

53.] Libellum enim propria, certe praecipua coronarum, flores.] Facit ad locum hunc intelligendum quod supra n. 1. de coronis, fer fecit & floribus, ex Plinio allegamus.

54. & inserti & innoxii, & in filo, & in cirpo.] Dignitas & fortiorum significat, quorum altero flores (cirpo inserti, altero filo ornati innoxii.

55. Coronam si forte fusc em cristianis fortum per feriem (comprehendunt.] Hinc confirmatur mea in Pliniano libidem configuratione qua sensus supra legendum: Cum vero fierent in floribus, a ferendo, sicve appellabantur, pro eo quod corrupte, legebatur: lectu: maxime quod Varro de ling. Latin. l. 5. ferra & ferle dicitur praferim quom fateratur Turnebus legi in Vietis & fugientibus libri: feruic, pro quo ipse putat legendum illi: tunc. sed illud puo magis germanum. At qui illud: tanta innocentia fusc: interpretatur Rhenanus: si flores tam sint innoxii & salubres.

CAP. VI.

56. Queres igitur Dei legem, habens, & c.] Inscribitur hoc caput: Quod natura legis Dei auctoritatem obtinet. Cui simile est illud l. 5. adu. Marc. Tom. sequi ipsa natura que legis est instigantibus legem, ubi explicat eandem scripturam Apostoli Rom. 2. Natura facit quae sunt legis, pro quo noster interpret: naturaliter.

57. Sed & in priore Epistola: Sic lego ex ms. cod. 1. Vat. Et vero necessario ita legendum, ut fub intelligatur parte seu capite quom praemiseris ad Romanos, una vero duntaxat sit Apostoli ad Romanos Epistola. Adit interim ibi Auctor: conditionis, quod non est apud Apostolum.

58. Deum appellantes Deorum.] De naturali hae Dei conditione, item paulo post: infamata conditio est, recte adnotavit Rhenanus, accipit pro rebus creatis seu creatione: nam etiam alibi id Auctori frequens est. Sic lib. de Refurr. carnis, homini addita conditio: & iterum: ipsam conditionem colentes aduerus conditionem. At qui legunt quidem a. m. Vatie. cod. certis vibus hominum mancipiam, sed placet magis Tertullianica phras: homini mancipiam.

60. succidisse.] Id est: ut inquit Rhenanus, ut in alio libro

scipenu

A

sapienter, pro succubuisse, vel subiectum esse, qui transiit in
notor interpres Rom. 8. Legimus autem paulo postiterum ex 3. m.
Vatic. cod. Paternitatis, ac Hirsaugensisque natura quidem. De
omnis tantum, nam Dei, fultulter Rhenanus.
61. Sed & huic materie, &c.] Alludit haud dubie ad librum
Spectaculorum, non modo Latino, sed & Græco stylo à se scri-
ptum.

C A P. VII.

62. Proinde coronarii isti agnoscant, &c.] Titulum huic ca-
piti damus: Quod vel ex origine Idololatrica reliquarum cor-
onarum, eas interdictas constat.

63. Laurea militaris.] Ita circumscribit ad distinctionem alia-
rum laurearum coronarum, de quibus infra cap. 12.

64. Si fuerit aliqua Pandora, &c.] Ivas & ab omnibus (in-
quit Rhenan.) omnium Deorum donis nomen habet; ad quod allu-
dit hic Tertullianus, cui hoc peculiare est, quod à Charitibus caput
eius coronatum dicit. Atque primam feminarum non modo He-
fiodus memorat, qui libro qui inscribitur: Opera & dies, latè eius
ortum describit, sed etiam Pausanias in Attica. Vide Palsphatum
lib. Incredibilem. Similiter autem interea que malis confusa
sunt. Pandoram Hefiodi, recenset auctor infra Tom. sequent. l.
ada. Valenti. imitatus Iren. l. 2. cap. 19.

65. Nobis vero Moyses Propheticus, non Poeticus pastor.]
Moysem pastorem fuisse (inquit Rhenan.) iudicant Exodi verba c. 4.
Moysem autem pascēbat oves lecto sacerdoti Madian.
Cuiusque minister gregem ad interiora deserti, venit ad montem
Dei Oreb. Porro per Poeticum pastorem intelligit Hefiodum, qui ad
Heliconem paternarum onium custodē agens, cum Musas conspex-
isset, & ab eis ad Hippocrenen, id est, Cabalinum fontem deductus fu-
isset, statim excellentissimus Poeta factus est. Vide illud Ovid.
Non mihi sunt vise Clio Clulive foretes,
Seruanti pecudes vallibus Aëtra ruis.

Adnotavit idem: ceteros, Gentiles intelligi paulo post.

66. Saturnum Pherecydes ante omnes reicit coronatum.]
Pherecydes (quantum colligo) Syrius citatur ab Auctore, cuius
Theogoniam 10. libro descriptam citat Clemens Alexandrinus 5.
Stromatum, scribens eum fuisse obsecrum & anigmaticum. De quo
lactus infra lib. de Anima, sequi Tomo.

67. Iouem Diodorus, &c.] Rerum (inquit Rhenanus) fonsan
antiquarum lib. 3. c. 3. Nam ille Iouis & Titianum certamen descrip-
sit. Ille autem uerum historiam libro 40. conscripsit, quam Biblio-
thecam nominat. Floruit Augusti temporibus: 30. annis Asiam &
Europam peragravit. de quo Iustinus Martyr & Eusebius plura. Vide
Adn. nostras ad cap. Apolog. 10. nu. 154.

68. Dat & Priapo tantisidem.] Teyiq (inquit Rhenan.) vitæ
sunt & ligamenta capiti. Quod ad verbum habet ex B. Hier. in c. 4.
Istius Auctor hic abstruit in voce, pro seris adinstar vittarum.
Citat autem in c. istud ex Diodoro. Coronatur autem Priapus (si
Gyraldus creditus) ex eis que hortensia erant.

69. & Adriadnae scutum, &c. post & Iudus.] Cum Hirsaugensis
(inquit Rhenanus) hic adiecto etiam 3. m. Vat.] codice consentiens
& Gortensius, quem admodum docet collatio, habet Thefidus. Pro
quo corrupto vocabulo, mens fecutus iudicium, posui in contextu:
post & Iudus. Nam quide signis calestibus apud nos scripsit, Iu-
Hyginus, & imminutus Interpres fragmenti Phænomenon Arati,
citante Auctorem qui Græcia prædixit, referentem cum liber ad
Minoem regem venisset, ut Ariadnem filiam eius duceret uxorem,
genomus precibus. Ex talis fulgoris fuit, ut Thefa ex labyrintho li-
beraret, qua post mortem Ariadnes aspersa à Libero est adscissa. Com-
memoratur id & ab Arato in Phænomenis huius carminibus:
Atra xadæves eida ves, in xadæves libes
Eia xadæves dæves dæves dæves dæves
Qua Germanicus Cæsar, nisi fallit ritulus, sic vertit:
Clara Ariadnae propius itant signa corone:
Hunc illi Bacchus thaliam memor addit honorem.

Rufus Egef. Auzenius sic:
Alpice ceu rutilis fleret lux Gnosia flammis,
Hæc quondam Bacchi monumentum fulger amoris:
Hæc Ariadnae capitis restat honorem.

Ceterum quia corrupta lectio Thefidus habet, & tradunt eius cor-
nae beneficiò, que propter gemmas usque adeo fulserit, à labyrintho
Thefidem liberatum, putari aliquando legendum: post Thefidem dux
quod videlicet illud sortum sua luce eduxerit Thefidem. Verum enim-
vero malus corone Ariadnae præmissus est, quod in eodem inter
albra fuerit translata, quam quod Thefidem à labyrintho tenore edu-
cendū dux fuit. Idcirco malimus in contextu scribere: post & fi-
dus.

70. Innoti vitam Callimachus induxit, &c.] Apud Græcos (te-
ste Plin. l. 21. c. 1.) de Coronis priuatum scripsit Mnesibius atque
Callimachus Medici. Ex quibus etiam multa transcripsisse se libro
eodem indicat in suo Indice, & deinde multa etiam ad Medicinam
pertinentia libro 23. 24. 25. 26. 27. & præterea ex Callimachi li. 30.
Citat autem huic locum Gregorius Gyraldus hist. Deorum Syntag.
3. explicans illud: de exuuiis vti quæ pugnari, Bacchi scilicet &
Herculis. De Hercule id manifestum est: de Baccho nescio an ipse ni-
cubi pingi soleat cum leoninis exuuiis.

71. Hercules nunc populum capite præfert.] Populum

B

C

D

Herculi dicitur lib. 12. c. 1. Plinius tradit, & Macrobius illud Ver-
gilij de Saluis eius sacerdotibus explicat. Saturn. l. 3.

Populeis adfuit eundem tempore famis.
72. nunc oleastrum.] Olympia (inquit Plinius lib. 16. cap. 14.)
Oleaster ex quo primus Hercules coronatus est, & nunc in soli-
tudine religio.

73. nunc apium.] Apio (inquit idem l. 19. c. 8.) honore in Actia,
coronate viciores sacri certaminis Nemeæ. Quam autem illud in
honorem Herculis fieret, non mirum si & Hercules apium capite
præferat.

74. Habes Tragediam Cerberi, &c.] videtur Tragedia illa
Cerberi meminisse corona populeæ; Pindarus oleastri, Callima-
chus apij. Exstant autem Pindari Olympia, Pythia, Nemea,
Isthmia.

75. qui & Apollinem memorat.] Videtur hoc referri ad Calli-
machum. Attamen videtur curiusque Lector, num & Pindarus ha-
beat idipsum in sua Pythia. Atque Apollini sacrum Laurum scribit
Plinius l. 12. cap. 1. atque adeo ad iudicium Reges Romanos Laurum Del-
phicam illi dono miserat l. 15. c. 30.

76. Erant enim supplices coronati apud Veteres.] Pia me-
morie eruditissimus vir, Alanus Capus, qui Vaticanam codicem mi-
seo nomine cum excelsi contulit, ad intelligentiam huius loci adnota-
uit, ex Aristophanis Plauto ad marginem quod coronam capite signa-
bant qui supplicabant, id est, qui Diu litabant.

77. Liberum, eundem apud Egyptios Ofirin.] Idipsum pluri-
bus profequitur Plutarchus, & antequam Diodorus Siculus l. 1. canat
& Hædeta, de qua mox, Cynothus dicit. Similiter Euseb. de Pre-
parat. Evang. lib. 2. cap. 1. Aferunt (inquit) Egypti, &c. regnum
aliquando obtinisse Saturnum, qui oreore Cyleia in uxorem ducta,
Ofirin & Ilin genuit: aut, ut plerique dicunt, Iouem & Ianoem.
Huiusmodi orbem imperio subiugasse, ac quinque Deos procre-
asse aiunt: Ofirin, Ilin, Typhona, Apollinem, ac Venere. Ofirin Dio-
nyfium (quem hic Liberum vocat Auctor) Ilin, Cererem esse autem
munt. Quos matrimonio coniunctis, cum in regno successisset, pluri-
mum generi hominum contulisse. Quæ verba eadem de eadem in medium
adducere libuit, ut concordia inuentur inter Lactantium lib. 1. cap. 21.
Lucanum, ac alios qui Ofirin Iliis filium, & Diodorum, cognos-
qui Ofirin Iliis maritum & fratrem tradiderunt; quom priores
de filio, posteriores de patre loquuntur. Meminit certe Officium quoque
filij Auctori l. 1. adnot. Marc. Sic & Ofirin, quod semper sequitur,
& Ilin viuis queritur, & cum gaudio inuenitur (iuxta illud Lucanum).

Nam quaque fati quæstus Ofirin.]
reciprocarum frugum, & viuidorum elementorum, & reddidit
anni idem argumentantur.
78. Harpocration.] Egeum Auctorem pato intelligi, cuius ex-
stat Roma in Vaticano m. Liber ad. & conu. & conu. & conu. quæ
ad Poylicam rationem referatur id quod sequitur.

79. hedera tum.] Pliniam (quem admodum etiam Rhenanum ad-
notauit) lib. 16. c. 4. Versusque primum omnium Liberum patrem
imposuisse capiti suo ex hedera item c. 34. Alexandrum vero ob ra-
uitatem ira coronato exercitum, videtur ex India rediisse, exempli Li-
beri patris, cuius Dei & nunc adornant thyrsis, galia, que etiam &
suta in Thracia populus, sollemibus sacris.

80. ab heluco.] significat helucus (inquit Rhenan.) nullus
Sexto Pompeio languidum, & semisomnum, & hostero vno lan-
guentem; sic dicitur ab hiariorum & ostitatione. Quamquam Tertul-
lianus pro ista potius affectione capitis videtur suppare, que pro-
chius in somnum redidit, quam Græci xepetitionem appellant. De
hederae rei que profusus liberum apud Veteres, fessis primum cir-
cumligare caput soliti. Deinde eis aliquid ornatum accedente, alius
postea corollas excogitasti. Sed & postea cinnixis cornu onguentibus
quoddam. Fortassis eodem alludit Plinius l. 21. c. 10. quam de 20.
generibus hedera tum loquens; Capitis (inquit) dolorem sedant,
præcipue cerebro continetque cerebrum membrana vititer molli-
bus impositis folijs.

81. Liberum Principem coronæ plane Laureæ, in qua ex la-
dis triumphauit, &c.] Ad victoriam Indicam pertinet, quod habet,
ubi supra. Euseb. In India multas Liberum vrbes construxisse. De
eodem Plinius l. 8. c. 2. Roma iuncti Elephantem vibrum subire cur-
rum, Pompeii Magni Africano triumpho quod prius India victa
triumphante Libero Patre memoratur. Atque Laus (inquit
idem lib. 15. cap. 30.) triumphus proprie dicitur, ut non mirret
post hoc, si etiam Laureæ Libero detur.

82. Dies in illum sollempnes Magnam appellat coronam.]
Peculiare est hoc Auctori, dies Libet sollempnes, Magnam cor-
nam appellari à vulgo.

83. Leonis Egyptii.] Ego eundem hunc esse existimo Leonem
citatum à Clemente Alexandrino lib. 1. Stromat. qui tradunt, de
Diu qui sanctus in Egypto.

84. prima lictæ reptas spicas capite circumtulit.] Hinc etiam
comprobatur, de quo supra num. 77. Cererem tandem fuisse, que
Iliis ab Egyptiis dicebatur: quippe cui ab omnibus inuentis spicæ
adtribuantur. Atque ex ipicis, fuis spicæ coronam omnium primam
apud Romanos in honore fuisse tradidit Plinius lib. 18. cap. 2.

85. Claudius Saturninus. Nam est illius de Coronis librum.]
Peculiare est & hoc Auctori, quod Claudii Saturnini librum de
Coronis memoret.

86. non alicui capiti inuenias consecratum.] De quorum capi-
te loquatur, indicat verbus sequentibus in eorum honore detineps
dilecti-

A dispensatam, quos fecerunt deos credidi. Quod ipsum indicat Plinius in verbis lib. 10. cap. 5. Post Liberum Patrem Deorum honori sacrificantes, sumptus, victimis simul conferat. Argui paulo post pro aduocent, legendum putat Latinius: adhuc uiuent, sed illud magis placet, quia Tertullianum perasim redoleat.

87. que Idolis alii faciunt. Non placeo hic mibi interpretatio Rhenani: sed potius alios hic intelligi Gentiles, quemadmodum supra ceceos. Illud autem: in quibus eluriantur, interpretatur Rhenanus in quibus uariis passis fuerant, significans idololatriam deuorantem.

C A P. VIII.

88. Teneantur hanc fidem, &c. Non aliud est hoc caput quam Obiectionis euadendum solutio, de aliiis rebus que in usu sunt Christianis, habentibus tamen fiam ab Idolis originem.

89. Primum Mercurius literas enarrat. Vide supra lib. de Test. Animæ, c. 5. n. 25. Hic unum addam Tertullianum conformem testimonium Cassiodori Variarum lib. 8. epist. 12. Literas, inquit, primum, ut frequenter tradit opinio, Mercurius reparator Artium multarum, uoluit scriptomiarum aucti collegisse memoratur. Nam & hodie graues, quum classe confectantur, Alphabeti formam naturam inbuenat de scribunt. Quem in ordinem decorum religens, uocalibus consonantibusque congruenter admixta, uiam sensualem reperit, per quam alia facta, ad generalia prudentia mens possit uolucissime peruenire.

90. & nostris egiß. Demum Rhenani. Hæc uerba sane, inquit Rhenanus, litterarum laus dum Christus etiam inueniunt. Ad tendant hoc qui contra litteras & disciplinaram cognitionem oblatrant.

91. Sed & necesse uidetur in sonum strinxit. Idipsum ad egißantur commentatores in Homeri Odysseam, quum non modo litteras, sed & Musicam eius inuentum faciunt.

92. cum sanctis fecit. Quæmadmodum inquit Rhenanus perquam eleganter dicitur Chrysostomum facere cum Hieronymo, significare uolentes eum consuetudine cum illis, sic Tertullianus dicit, cum sanctis fecit, quod sanctos adiuuit, sine sanctis in usu fuit. Hoc loquendi modus & in præcedentibus libris uisus est.

93. Primum medelas Æsculapius explorauerit. Vide Adnotat. uisus in Apolog. c. 14. num. 209. & c. 21. nu. 161.

94. memini & Elaiam, &c. Locum est (ut etiam adnotat Rhen.) Elias: Et in iussu Elaias, ut tollerent massam de fidei, & cataplasmamentum super uulnibus eius, & sanaretur.

95. propria Orlidris uelle. Auctor est, inquit idem, Herodotus, uisus apud Ægyptios fuisse lanæ uelut in aëre sacras inferre. proinde lanæ uelut auctor.

96. qua paluitas fallit. Istud ex margine in contextum subijctum, quia frequentissima est uox Tertullianus; paluitas autem uariissime, aut nunquam uisitata.

C A P. IX.

97. Quis denique Patriarchas, &c. In scriptis nem huic capiti dicitur: Quod nemo in scripturis coronatus legitur præter Christum, quem ad eum tantum licet in corona spinea. Argui de Hierarchia Ecclesiastica, quam hic adtingit, latinus supra Tom. sequ. l. de Prescript. adu. hæreses.

98. nec tabernaculum martyrii. Mærope uox Græca uisitur, pro eo quod Latine uocatur tabernaculum uel inuicium.

99. nos enim & templa Dei sumus. Illud ad scripturas, Apollini ad Corinthios: Templum enim Dei estis uos. Osee 9. Et replebitur uel pharia & cornu altaris. Item illud: huius luminaria in mundo luceant; & Aliud quidem fecit Deus uas in honorem, &c.

100. populus conseruit. Id est inquit Rhenanus, decreuit, siue communi uoluntate statuit. Hoc enim conseruare significat. Luitius: Quod Senatus populi Romani quiritium conseruit, conseruit, conseruit, ut bellum præiit Latini heras, &c. Alibi: Itaque consensio conseruit. Non aliter autem hic dicit: Nec illam impietatis contumeliosæ coronam populus conseruit, quam Luitius, conseruare facimus.

C A P. X.

101. Ita quum idcirco proponis, &c. Caput hoc in scriptis: Quod quum mortuorum aut Idololorum corona sit, Christianos non deccat. Siue autem uendices leges cum 1. m. Vat. cod. siue uendices cum reliquis tam esse, quam mi perinde est.

102. Nam & mortuorum essita coronari, &c. Quod aut mortuus aut Diis consecratus coronari, in hac uerbis, ad qua etiam alibi Rhenanus, habet Plinius l. 21. c. 3. Primum ex lege xij. Tabularum hic uerbu: Quis ergo honesti uisum mortuo, parentibus que eius, dum uisus postus esset, fortis ferretur, sine fraude esset imposita. Vbi ad id dicitur ad eum mortuum, que & in uisum, & clarum sumus, & se ipsi coronam ornabant. Eodem pertinet illud in eisdem capitis: Corona Deorum bonos erant, & Larium publicorum priuatorumque, ac sepulchrorum ac Manium.

103. uel quoniam & ipsi Idola statim sunt. Quod ex mortuis huiusmodi Dissert. tractauit late Auctor supra Tom. 1. Apolog. cap. 10. & 11. & nonnatis etiam de habitu & cultu consecrationis, c. 1. uel quo ibidem in Adnot. nostris n. 176.

C A P. XI.

104. Etenim ut ipsam causam coronæ militaris, &c. Titulum huius capiti dedimus: De militia que Christianis sit licita, & ut illicita. Cuius similis fuit. Tractatus supra Lib. de Idol. cap. 19. hoc titulo: Neque militiam licitam, que cum Idololatria aliquid commune habet. Eligat etiam hie Lector eundem si uelit, titulum quem uirius que loci idem sit argumentum, quamquam prima facie etiam omnem militiam, nimo metu Idololatriæ, uideatur improbare. Eam uero esse Auctoris lib. de Idol. sententiam patet uel ex illo Epiphonemate. Nullus habitus licitus est apud nos, illicito actui attentus, iam uero quis ille illicitus actus, nempe cum Idololatria coniunctus, antea dixit: Non conuenit, inquit, sacramento diuino & humano signo Christi & diaboli, castis lucis & castis tenebrarum. Cuius similia etiam hie: credimus ne humanum sacramentum diuino superduci licite: Eodem pertinent illa, uisitate

Idolo-

104. Nobis autem abuti apud Apollolum non licet. Alibi ad illud Apolloli: Sic utamur mundo isto, quasi non abutemur, de quo supra lib. de Cult. famam c. 9. nu. 50.

106. sed ipsius uisus administratio interest. Interest inquit Rhenanus, pro differet.

107. non minus quam Æsculapio Socrates. Hoc iussu inquit Rhenanus, quum in carcere esset, paulo post bibiturus uenenum. Quam ipsam historiam late prosequitur Auctor in titulo lib. de Anima, infra Tom. sequenti.

108. Arabie aliquid incendo, &c. De hoc uide supra T. 1. in Apol. c. 30. Adu. nostris num. 442.

109. Si quis autem dixerit: hoc Idololatriam est, non contigerit. Istud ex Apol. 1. Cor. 10. ubi retinuit uocem Græcam eidololatriæ, pro eo quod nosse interpret uertit: immolatum Idolis. Mirum est autem quomodo legat: non contigerit, quum Græce sit: uel id est, quod non aliter potest transferri quam sicuti nosse interpret, ne manducatis.

110. fugite Idololatriam. Etiam hie uocem Græcam retinuit aduolatriæ, pro qua proprie translatus Latinus interpret Idololatriam culturam.

111. Si in Idolio incubetis, &c. Alludit ad illud eisdem Apolloli eisdem Epist. cap. 8. Si enim quis uiderit eum qui habet scientiam, in Idolio recubentem.

112. Draco etiam terrenus, &c. Draco hie ab Auctore pro Basilisco uisupatur, de quo scribit B. Isidorus Etymol. l. 12. c. 4. Basiliscus Græce, Latine interpretatur Regulus, eo quod rex serpentium sit. Ad eius aspectum nulla aui uolans, ille se transiit, sed quamuis procul sit, eius ore contrusa deuoratur. Quod eleganter expressit Auctor his uerbis: de longinquo spiritu absorbet alites.

113. Filioles, inquit, custodite uos ab Idolis. Etiam hie retenta ab Auctore uox Græca eidoloi, pro eo quod nosse interpret Latine uertit simulacris: quod ipsum explicat, quum subiungit: id est, ab ipsa effigie eorum.

114. sollempnitatibus. De Idolorum sollempnitatibus aliquid diximus supra lib. de Idol. c. 13. & 14.

115. & officiis. Similiter dixit dicitur, c. 16. Circa officia uero priuatarum & communium sollempnitatum. Officia autem inquit Rhenanus, uocat ministeria, que Gentilium sacra, que ipsi alioquin Gentilibus impenduntur, ut infra: Et implendi officii. Eadem significacione infra c. 11. Officiales coronas dixit, id est, eisdem interpretatur, que Christiani gestabant ex officio, quo Gentilibus erant obligati: ut quum militarent, aut in similibus reb. Quod indicatur hie uerbis ibi sequentibus: quum idcirco aut officia fungienda sint. Nec absimiliter it. de Spectac. c. 7. quor officia moueantur. Simili uerba etiam officia militaria dixit suum lib. de Fuga in persect. infra Tom. 5.

116. conuenitur. Pro inuenitur inquit Rhenanus, ut l. adu. Marc. 2. Cum ut unque conueniens in creatore, hoc est, deprehenderet: & hie hæc conueniens. Quæ, adde & illud eisdem in quemcumque conueniens in uia.

117. Ipse denique fores. De coronatis foribus in iam uisus apud ethnicos late Rhen. Apol. c. 35. Vbi uide Adnot. nostris n. 464. Hic tamen proprie uideatur agere de Templorum foribus, iuxta illud Maronius: & festa fronde reuinctum.

118. ipse hostis. Apud Perusiu inquit Gyraldus de nat. Deorum Syntag. 17. non modo qui sacrificios, sed & hostis, & qui sacris intererat, se ipsa fronde coronabatur. Indis contra, nam ipsi coronatos sacrificabant nemo.

119. & ante. Super aras, inquit idem, sacra facturi, cepites ex gramine siue uerbis: apponere solent. Ipsas etiam aras, quoniam in & in peculiare: Diis fuerat, ut & in uictimas, quas prius hostias dicit, storum munusum frondibus ornare par erat, ut Iouis, esculo, Apollini, lauro: Minere, Plac. Veneris, Myrio: Herculi, populo; Baccho, badera. Hinc illud Maronius 3. Bætid.

120. ipsi ministri & sacerdotis, &c. Hic pertinet illud Plinij supra etiam citatum c. 17. Deorum honori sacrificantes sumptus, uictimis simul coronatis.

121. apud Claudium. Claudium Saturninum intelligit, de quo supra c. 7. Legimus autem ex 3. m. Vatic. cod. Sed & illam interstruimus pro, intruimus, magis enim conuenit consequentibus: distinctionem differentia.

C A P. XI.

122. Etenim ut ipsam causam coronæ militaris, &c. Titulum huius capiti dedimus: De militia que Christianis sit licita, & ut illicita. Cuius similis fuit. Tractatus supra Lib. de Idol. cap. 19. hoc titulo: Neque militiam licitam, que cum Idololatria aliquid commune habet. Eligat etiam hie Lector eundem si uelit, titulum quem uirius que loci idem sit argumentum, quamquam prima facie etiam omnem militiam, nimo metu Idololatriæ, uideatur improbare. Eam uero esse Auctoris lib. de Idol. sententiam patet uel ex illo Epiphonemate. Nullus habitus licitus est apud nos, illicito actui attentus, iam uero quis ille illicitus actus, nempe cum Idololatria coniunctus, antea dixit: Non conuenit, inquit, sacramento diuino & humano signo Christi & diaboli, castis lucis & castis tenebrarum. Cuius similia etiam hie: credimus ne humanum sacramentum diuino superduci licite: Eodem pertinent illa, uisitate

Idolo-

TULLI
ERA

A. Idololatria contaminata: Et excubabit pro templis quibus re-
 nuntiavit, & cenabit illic ubi Apostolo non placet? Et quos in-
 terdium excohimis fugavit, noctibus defendabit? vexillum deni-
 que porabit armum Christi: *Et rursus isdem bene verba quibus
 alibi: Ipsum de castis lucis in castra tenebrarum nomen de-
 ferre, transgresso est. Denique non alienus vltique causam co-
 rone: ac si dicat, vltique ad habitum aliquid idololatrie, qualis est
 corona. Et vero primo capite supra dixit plures fuisse commilitones
 Christianos, quos non reprehendit de militia, sed de corona solum-
 modo. Deinde & lib. Apol. c. 5. & ad Scapulam, c. 4. Germanicam
 hinc Militiam Christianam. Certe Scorpiano aduers. Gnost. c. 2. non om-
 nem Militiam ad improbari, vel ex hoc indicat, quod adferat exem-
 pla complura veteris Testamenti, quibus bellum indicitur à Domino
 aduersus ciuitates quae idololatriam commiserunt. Quas ipsas etiam
 scripturas allegat B. Cyprianus ad idem inscriptum, lib. de exhortat.
 ad M. re. cap. 5. ad idem praetera: Quod si sane aduentum Chri-
 sti circa Deum colendum & idola spernenda hac praecipua serua-
 unt, quanto magis post aduentum Christi seruanda sunt? Hinc
 & Lactantius l. 6. cap. 19. Bella quidem reprehenduntur, sed qua
 contra infidelium nata sunt. Hinc etiam B. August. quum innumeros
 peno locis de iure Christiani belli scripsit, certo ex professo id fieri E-
 piph. 5. ad Marcellinum, & 50. ad Bonifacium Comitem, denique
 contra Faustum Manichaeum, nam & Manichaeorum erat hic error,
 lacissime l. 22. à cap. 74. usque ad 79. Quod ubi itaque tales loci apud
 primos illos Veteres reperuntur, quibus videtur prima facie contra
 sentire, intelligendi sunt aut de militia sub imperatoribus ethnicis,
 aut de bello iusto, quale initio Ecclesiae existimabatur, si Christiani
 in Imperatores suos persecutores iniure exercissent, à qua calumnia se
 purgare nitentur, sed ubi Christiani facti sunt ipsi Imperatores, ab
 eo tempore longe aliam rationem fuisse, iam ducit B. August. dicta
 epiph. 50. Quae omnia eo latius, quod hic Rhenanus & alij quidam om-
 nem militiam Christiano illicitam velint praetendere, maxime au-
 tem Erasmus in cap. 22. Lucae, comment. 11. Qui quum pro suo erro-
 re perperam ciet B. B. Christum & Ambrosium, putauit opera-
 pretium licet eorum adferre, qui pro nobis faciunt. Chry. itaque homi-
 mil. 21. in A. B. Apostol. agens de Cornelio Centurione, eius exemplo
 milites adhortatur, ut in pietate & timore Dei illum imitentur, ac
 de iusto non iniusto iure eorum faciant. Deinde apertus homi-
 contr. Iud. Genil. & haer. Tom. 3. de altero Centurione agens, cuius
 mentio Matih. 8. Militiam inquit, praeterea & dicit, Non possunt esse
 Centurio nonne miles erat, de quo Iesus ait: Neque in Israel tan-
 tam fidem videri? Nihilque nocuit illi militia sua. Am. prof. vero
 praeterea quod Offic. lib. 1. cap. 4. à corruptae bellicae commendat
 Iesum Natus, Gedeonem, Ionatham & Machabaeos, ferm. 7. Non eni-
 m militat, inquit, delectum est, sed propter praedam militare. Pro-
 pterea enim prouidentur praedae graeciae. Quotiesum ibi comprobat
 de iustis iustis praedae graeciae. Quotiesum ibi comprobat
 à Iortatione B. Ioannis Bapt. Lucae 3. Eilote contenti it pendis
 vell is. Et ne forte qui obicit illum Seruone Ambrosio non esse, sed
 Maximo eadem illa postrema verba reperiri & est apud illum. Porro
 paulo post legitur ex 3. MS. Vat. quum à praecedentibus culpa sit.*

C. 11. Credimusne humanum sacramentum diuino superduci
 licere, &c. Alludit ad Sacramentum & responsum sine conse-
 crationem fidei in Baptismo factam, de quibus supra c. 3. & infra
 latius initio l. de Bapt. Tom. sequenti.

12. & eierare patrem & matrem, &c. Alludit ad verba Sa-
 cramentum, quo se milites obstringebant (refe Vegetio de re militari li.
 2.) numquam deserturos militiam pro rep. Romana, atque adeo cic-
 rant, id est, renuntiabant seu abdicabant, quemadmodum supra
 diximus alicubi, patrem & matrem & proximum.

13. Domino pronunciate: Gladio periturum qui gladio
 fuerit vltus? Similiter dixit supra l. de Idolol. Quomodo autem
 bellabit, &c. sine gladio quem Dominus abstrulit. Verum dixerit
 verba adserit B. Hieronymus Can. 32. in Matih. id non intelligi de is
 qui gladio aut iudicij officio aut testendi latronibus necessitate
 fuerint vlti. Quomodo ita passim etiam Apostolus Paulus iatis infi-
 nias, quum, & Chrysostradiatione non obstant, Ro. 13. inquit: Non
 enim sine causa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in
 iuram, ei qui male agit. Quo ad idem Auctor supra Tom. 1. lib. ad
 Scapulam, cap. 4. vel qua & vos, inquit, sub gladio cistis.

12.6. cui nec litigae & conuenire. Alludit ad illud 1. Cor. 6. Iam
 quidem omnino delictum est, quod iudicia habeatis inter vos.
 Qui ne non magis iniuriam accipitis? Atque adeo non male inter-
 pretatur Rhenanus: litigare, voem iureconsultorum, Actionem
 vel in personam vel in rem apud iudicem suscipere veram aduer-
 tum quod continuo subiungit ibidem Apostolus: Sed vos iniuriam
 facitis, & fraudatis; vti videtur magis de iniuria litibus agere.

12.7. Et vincula & caecum, &c. & supplicia administabit.]
 His verbis indicat, se non de simplici Milite agere, sed etiam de eo, qui
 vti adnotauit etiam Rhen. commentariensem aut carnicum agat.
 Vide supra l. de Idol. c. 17. n. 134.

12.8. nec litium vltor iniuriam. Si alludat ad illud Matih 5.
 Ego dico vobis, non resistere aduersus malum, &c. responder B.
 August. l. 22. contra Manich. c. 74. Intelligunt, inquit, hunc prae-
 ceptum non esse in corpore, sed in corde. Nam, vti iudicij postea, &
 Christiani Imperatores, de iniuria iacriteque, qui ipem suam in sa-

cramentum Idolorum demoniorumque pasuerant, gloriosissimum vi-
 toriam retulit. Item & Stationes aut allimagis facit quam Christo.] Ex-
 stat lib. 12. Codicis Iustiniani Tit. de Christo & Stationibus. Loci
 vero huius intellectus haberi potest supra ex c. vlt. lib. de Oratione:
 Si Stationi, inquit, de militari exemplo nomen accipit, nam &
 militia Dei sumus, vltique nulla laetitia sine iusticia obueniat ca-
 stris, Stationes militum retinendae: Vbi vide Adnot. nostrarum a-
 liam longem. 58. serenitiam de Stationibus, quam Rhenanus hoc loco,
 aut nostram priorem ad Epist. 41. B. Cyp. n. 10. nemp tempore Station-
 nes & ibi, & hic, & l. de ieiunio infra T. 5. accipiuntur, no de conu-
 ius Ecclesiasticis, in quibus fere stantes orabant, sed de statu ieiunio-
 rum diebus, metaphora à militibus orta, quod quamdiu in statione
 erant, ieiunare eos oportebat. Et vero hic aliter accipi non posse,
 nisi solum esse ex verbis sequentibus: aut & de Dominico, quando
 nec Christo. Nam vti supra Rhenanus die Dominico iei-
 unium nefas dicimus, ergo nec Christo ieiunare die Dominico iei-
 unias & conuarias magis diebus Dominis stantibus Stationes, id est,
 à stantibus officia diuina, immo illud in idem c. 3. Die Dominico, &c.
 nefas, vel de genericis adorare.

130. quibus renouauit.] Potest in Baptismo quum diaboli &
 pompae eius renouauit, quod alio phrasij infra reperitur cap. 11. Incul-
 iam in sacramento testatione cietur. De quo etiam infra latius To-
 mo sequent. lib. de Baptismo.

131. & cenabit illic ubi Apostolo non placet.] Alludit ad illud
 Apostoli, quod sic & praeced. expressit. Si in idolo & cumbecalicum
 est à fide, vti etiam adnotauit Rhenanus.

132. Et quos interdiu excohimis fugauit.] Adtende (inquit
 idem Rhenanus) excohimorum anagimatum, de quibus etiam latius
 dicto l. de Baptismo. Hoc autem vbi, quod excubando pro templis
 Idolorum, demones defendebat, quos interdium excohimis fu-
 gauit.

133. incumbens, &c. super luncho, quo perfosum esse latius
 Christi.] dicitur (vbi ad marginem etiam adnotauit Rhen. castrem
 sis vox ἀπό τὸ λαγόν, qua vltis est ipse quoque Euangelij Latius c.
 19. & lanciam recte verit Latius interpret; vbi adeo capiti, nudi
 censio vulgatis codices Graecos, qui legunt λαγόν, quum signum
 potius sit λαγόν.

134. Mortuus etiam tuba] Inuiti (inquit Rhen.) morem ca-
 strentem, quo motui milites tubicinis cantu, quem hic exnotentem
 vocat, desolatorum. Nostre milites adnotauit adnotauit pellis, hoc est, sym-
 pnam suam effundunt, vti haec vulgaris cauto iocosis milites,
 135. Et crenabitur disciplina Castrensium.] Hinc illud (inquit
 Rhenanus) Tom. seq. l. de Reuer. car. in principio, ac ego magis rido-
 bo, inquit, vulgus, tunc quoque quum ipsos defunctos atroci-
 m exurit. Et vix: cum crenatis, cremat. Plinius l. 7. c. 74. Ipsum
 cremare apud Romanos non fuit veteri in fuit, terra conleleuatur
 Apud quos longinquas bella obrutos eius cognouerit, tunc in fuit
 tuum. Probat autem conuarias Auctor eodem libro cum Eudyma-
 rem (de quo ibi latius) quo maucolis & monumentis sequentur
 corpora.

136. vt illorum quos Ioannes admittat ad luarum.] Idem
 exemplum citauit supra l. de Idol. Certe non modo B. Ambrosio, vbi
 supra, sed & B. August. ex hoc loco scriptura, de militibus à B. Ioa-
 ne Baptista baptizatis, Militiam non interdictam admittere, sed
 l. 22. supra citata contra Faustum c. 47. Alitiam (inquit) Ioannes
 l. 22. supra citata contra Faustum c. 47. Alitiam (inquit) Ioannes
 quum ad eum baptizandi Militiae conuertit, dicens: Etnos quid
 quum ad eum baptizandi Militiae conuertit, dicens: Etnos quid
 faciemus: responderat eis: Arripite, possertite neminem. sed quia scitatis,
 eos, quum hoc militand: faceret, non esse homicidas, sed ministros
 legis, & non vltres iniuriantur, suarum, sed salute publice desin-
 unt, respondit eis, Neminem eou ulciscitis, &c. n. prolixioris sumus.
 Quod ipsum etiam in quem Decretum tran, scripti Gratianum vlti-
 cum sentent, 23. qu. 1. c. Paratus in fine.

137. vt Centurionum fidelissimorum.] Alteram intelligit
 Archibynogum, de quo Christus Matih. 8. dixit: Non vidi fidem
 tantam in Israel, alterum Cornelium, de quo Actib. Apst. Quibus
 istis exemplis Militiam adprobaram à B. Chrysostomo supra est nota-
 mus, & prior etiam vtrius B. August. vbi supra, & Auctor l. de
 Idololatria.

138. aut omnibus modis cauillandum.] Cauillari (inquit
 Rhen.) tradunt à cauendo dictum Grammatici. Hic pro caueri sa-
 mit. Atqui vel iste locus sententiam de Militia, Christianis an licitis,
 plus satis indicat. Nam quum dixisset: aut detestandum esse susce-
 ta fide, aut signata (quorum prius ad Baptisimum, postremum ad Ca-
 renum admet, de quo etiam initio l. de Baptismo) quasi iustis
 corrigens: aut omnibus modis cauillandum, ne quid aduersus De-
 um committatur: & ne quis eo vsque militiam extendat, vti aut
 delictorum impunitatem, aut martyrium immunitatem promit-
 titur, addit: aut perpetuandum pro Deo, ex vltima causa, quo ad-
 quid facendum foret aduersus Christi fidem.

139. quod aequa fides pagina condicit.] Hoc est, vti recte Rhen-
 nanus, quod fides ethnico Duci vel Imperatori data promittit ex pacto,
 nemp extremam perpeti, & mortem, nam illi significat hic condicere.
 Plusius in Praefatione ad Vespasianum: cum haec operam condice-
 rem, non eras in hoc alio: id est, ex pacto pollicerer.

140. aut martyrium immunitatem.] Vltique martyria (in-
 quit Rhenanus) crepat Tertullianus. Paulo post: Quia portio est ne-
 cessitas timenda negotiis & obendi martium, quam euden-
 da passionis & implendi officii.

141. & saluum factus animam pro nomine eius amissam, &c. Quod Martialis passus: Qui perdidit animam suam, in tenebris campis, quomodo id sit, explicans, Christo adhibuit quod ipse saluum factus sit, & contrarius lucem habuit perditur. Atque lucem habere dicitur, nisi adnotat etiam Rhen. quem admodum sub finem l. adu. Mare, luci ducere, & eodem libro: boni ducere.

142. Apud hunc tam miles est, paganus fidelis quam, &c. Elegantiissima (inquit Rhen.) sententia constat ex contrariis: Hic oportet scire, paganus duo significare, unum eum qui miles non est, unde Perjus se semipaganum vocat, tum eum qui Christum minime a gnoscat. Certe est etiam hoc voco paganus Iureconsultorum. Hinc illud Scanolis, D. ad Legem Telesiam. l. vlt. Miles si dum paganus erant, fuerit infidelis, &c. R. autem Aug. Audirem scitum, & reliqui Delectos Ecclesiasticis, peculiariter arguunt pro ethico.

143. tamen nec illi necessitat disciplina conuenit.] Aditio i. c. conuicti.

144. fibulam laxet.] De hoc inter Prouerbiales formulas in nostro Prolegomeno, Legimus autem: nam & voluntas poterit, ex 3. m. l. v. eod. pro poterat.

145. ducatio necessitat.] Supra dixit (inquit Rhenan.) Ducator pro ducere, hic habes ducationem pro ducatu. Q. D. excusans necessitatem, qua ducit hoc delectis incidant, non autem sponte sua.

146. in delictis incidiunt.] Sic dicitur, inquit idem, ut illud adu. Heronem: ante eam in bono conuictus, & adu. Iudaeos: Legis precepta reformantem in hominis salute. Est autem & hoc Terullianus familiarissimum, ut in eum Ablatius conuictus, quod alij cum Accusatis.

CAP. XII.

147. Sed & de corona prius dicam.] Titulum huius capiti datur: Quod ipse coronatum causis contra Christianos faciant. Incipit autem loqui inquit Rhenan. de corona triumphali, propter quam incerta est dispositio.

148. Apollini uel Libero sacra est.] De Liberi & Apollinis Lauream dicitur supra 7. Propterea uero adnotat ex Plinio Rhenan. quod Lauream sacra sit, ut in monte Parnaso, ideoque gratia Apollini. Habet id Plinius l. 15. c. 10.

149. illi uel Deo telorum.] Hic perinet quod ad Placone Apollo dicitur, ut in m. d. ad. id est, ad iaculando, unde etiam factum, ut cum areis & sagittis eius simulacra formari solent.

150. hinc uel de triumpho.] Alludit ad ea simulacra Libero: quibus effigebantur in curru pampinos triumphans, qui Pantora modo, modo Tegyrius ac Lycynus uel adhibetur, uti Gyradius restat uel hinc, Deorum, inquit, 8. Nominatim autem etiam Plinius l. 7. ca. 53. Libero, pater, inquit, iudicem Regum insignis & triumphum inuenit. Claudius autem de hoc hinc dicitur, idem est qui supra c. 7.

151. Quamquam ex myro ait milites redimui iocere, &c.] Myrus inquit Rhen ex Plinio l. 15. c. 29. bellicis quoque se rebas inuenit, triumphansque de Sabina Desimius Tubercus in Consulatu (qui primus omnium uicinis uicibus urbem est, quoniam rem leuiter se in curru gesserat.) Myro ueneris uictories coronatus incesse, operabilem que arborem etiam hostibus fecit. Hec postea uani sunt corona. Quibus & hac adit uolens Plinius: Miserrimus Auctor est curru quoque triumphans myrica corona uos. L. Pistor adit, Papyrius Massium, qui primus in monte Albano triumphauit de Cor.] Myro coronatum, Ladus Circaei spectare solitum. Marcia Valeria adnotans coronam uidebatur Lauream, qui myrica, qui & hoc uenerat.

152. Maris perliam & Romulus Romani, &c.] Pulcre se refert hinc Leonum Rhenanus, & in sum quoque explicuit. Non est mirum Romanos, milites myro coronari, solitos illi, quum hac arbore ueneris sit consuetudo, utrum etiam antea in Martis, qui perliam & Romulus Romanus est, id est, & quod ex illa Romulus & Romulus Romi conditores sagittularis: Romani Maris amica, qui Romuli & Remi sit pater. Verum ego, incans inquit Terullianus, non miror uenerem etenim ualde Romanam, siue amare Romanam, quatenus pellicis illar dolor est. Sic enim uersimile uenerem, que sola amassa suo Marte potiri cupiebat, non parum est, si sum illar concubitus, unde Romulus & Remus progeniti, conditoribus urbis Roma. Quos amos intelligit, quum dicit Romulus, ceteris mutauimus. Nec caret aliqui gratia uariatio numeri. Sic & Castores decimus uel duo uos. Pertinere autem hinc uideatur, quod habet Plinius lib. 16. cap. 4. Romulus tronda, quoniam hinc apparet ex myro coronari Hostium Hostilium, quod Eidenam primus occupasset.

153. Quin & olea militiam coronari ad Minetua, &c.] Athenis (inquit idem lib. eiusdem cap. uel.) olea durare traditur in certamine adia a Minetua. Quod de certamine cum Neptuno interpretatur Auctor. Certamen uero ipsum occasione regionis Trazeniorum describit Plinius in hinc lib. 2. Hinc existant nummi ueteres, quibus uero ex latere inscribitur D. C. L. O. S. E. P. T. A. U. B. C. A. S. T. ab altero Coss. l. ac Minetua Pacific. S. C. cum effigie Minetua oleam manu tenuit.

154. non solum Atrium, sed & armorum Dea.] Vide Isidorum Etymol. lib. 8. cap. de Dis Genium. Ab armis autem uocata fuit, & regule. id est, militaris, & aequa, id est, Martia Minetua, refertur Plinius & Luciano.

155. Ecce annu uororum nuncupatio, &c.] Hinc intelligitur, quod si sibi uelint Numismatum inscriptiones uarie, & nomina

tim ha de Senero Imperatore.] M. P. C. A. S. L. S. E. P. T. S. E. V. F. R. A. V. G. uno ex lateris & ex altero: Vota publica suscepta: item de Atrium, una ex parte: ANTONINVS PIVS AVG. & ex altera: VOTA SVSCEPTA DECENNALIA. Hinc ANTONINVS PIVS AVG. C. O. S. T. I. I. & Vota soluta Deo. Id autem quoniam saltem fuisse significat Auctor, sed maxime in principio Imperii, letiam adnotandum, in Capitolio: & uerba: Hunc tibi Iupiter bonum coronibus auro de coratibus uouemus esse futurum. De qua uero uerba Plinius lib. 33. c. 3. Deorum uero honori in sacris nihil aliud excogitatum est, quam ut autatis coronibus hostia maiores dumtaxat immolarentur.

156. Eadem Lauream Donatui dispensatione, &c.] Vide supra c. 1. Quod ipsum eleganter hic comparat eum prodicione Christi per ludam acceptis argenteis, atque adeo, uti etiam Rhen. eleganter dicit: non esse gratitum idololatram, uisitate ipsa captrix domi, atque hoc etiam quod subiungit: denarium Calat auferre, id est, non dare Casari, sed ab eo Donatium accipere.

157. Triumph Lauream folis struitur.] Hoc est, inquit Rhenan. quod Plinius de Lauro scribit: Vniuersa folia distinguuntur appellatur. Lauream enim uocamus. Lauream autem, inquit idem Plinius lib. 15. cap. 30. Triumph proprie dicitur. Duo eius genera tradit Cato, Delphicam, & Cypriam: illam aequali colore, uiridiorum maxime bacis, atque uiridiorum rubentibus: Hac uictores Delpho coronari, & Triumphantes Roma. Sterilem uero bacarum, quod maxime uiror, aliqui triumphalem, eaque dicitur triumphantes uiri, nisi id ad D. Augusto coepit, ut docebimus ex ea Lauro, quae est missa in caelo, minima est altitudine, folio crispo ac breui, inuentu rara. Inter causas autem cur in triumphis uisitata, eam quoque reddidit, quod sola mansuetarum receptarumque in domos fulmine non ictur. Vbi & plura uideat Lector, ne hic sim prolixior. Atqui pro: struitur m. 3. Vni in struitur, sed illud magis Terullianicum est.

158. Hinc aduerbis.] Hinc omnino legendum esse satis constat, pro hac: Quia uero sibi uelit uocabulum aduerbis, recte adnotauit Rhenanus se nescire. Ego adno uocem esse corruptam, & uideri aliquid uocabulum substitutum, qualia sunt quae sequuntur: inuacatur, & delibatur, forsassis quem admodum & Rhenanus uos Gellius in marginis, amittit, quod maxime placet, aut adnotat, aut adumbrat, uel aduertitur. Lectori autem liberum iudicium permitto, donec ex aliquo ms. cod. melius aliquid proferamus. Fortassis etiam non male legatur: aduertis.

159. lemnificis.] Sunt lemnifici, inquit Rhenan. auctore Pompeio Festo, sacraliter dependentes ex coronis. De illi colligunt ex Plinio, uenitculas fuisse ex libro Typo Thio arboris, cuius eiusdem libelli sunt, id quod Auctores uocant Elyrius. De lemnificis se Plinius lib. 23. ca. 3. uide coronis loquitur, quae ex foliis aureis & argenteis consistant. Accesserunt quoque, inquit, & lemnifici: quos adici ipsarum coronarum honores erat propter Heruicam, quibus inuigi nisi auri non debeant. Ad huiusmodi lemnificis coronae lemnificae dicitur, sunt. Hactenus Rhenan. qui uideatur respicere ad Politianum in Miscellaneis, qui multa adfert de lemnificis, tum ex Plinio l. 16. c. 14. & de lemnificis coronis, ex numismatibus antiquis ac Suetonio, tum denique de philis, ex quibus lemnifici fiebant, ex Nica in Comment. Graecae linguae, & ipso Terulliano, hoc loco. Eodem pertinet etiam illud Horatii: Displacent nexa philyra coronae.

160. inuacatur lamnullis.] intelligit lamnullas areas, quae deaurari solent, idque ex are coronario, de quo Plinius lib. 33. cap. 9. & lib. 34. c. 8. In Cypro (inquit) coronarium est & regulare, utrumque ductile. Coronarium tenuatur in lamina; & aurorumque selle finium, speciem autem in coronis hystorionum ptabet. Quamquam interim A. Gellius etiam uere aureas fuisse scribat triumphales coronas, quae imperatoribus ob honorem triumphis mittebantur ex auro coronari.

161. & apud Barbaros enim Christus.] Videtur agere de Parthis & Armenis, aliquique barbari a Senero demitis, quos iam tunc Christianos fuisse supra uideat est lib. aduersus Iudaeos cap. 7. Adnot. nostrorum m. 3. & deinceps.

162. Est & alia militia regiarum familiarum.] Intelligit (inquit Rhen.) milites illos Romanorum perpetuos, qui sunt uelut familiaria Imperatoris.

163. Nam & Caesares appellantur.] Caesares est (inquit A. Gellius libro 5. capite 6.) corona, qua donat eum Imperator, qui primus castra hostium pugnant inuacuit. Ea corona insigne uallii habet. Hinc & uallares uocantur ad Plinio, citato loco uallii lib. huius num. 1.

164. Munificae & ipse.] Apud Festum (inquit Rhenan.) legimus: Munificae uocato: milites, qui non uocabant, sed munus Principi faciebant. Qui uocabant, uocabantur Beneficiarij. Sed & Paugerio Munifices sunt milites, qui munus faciunt, ad quod liberi sunt, immunes qui dicuntur. Expono ergo munificae, id est, ad munus sollemnium Caesareanorum adstrictis & obligatae. Posterior strus munificum, pro munificae uisurpauit. Nam & Paulus Iurecon. in cap. Munus. De uerborum significatione, Munus etiam officium significare docet, unde munera militaria, & quosdam milites munificos uocari. Vide etiam plura de Munere supra li. de Specie. c. 12. nu. 114. & 115. De Iolemnibus Caesatum autem, Apolog. capite 35. numero 461.

CAP. XIII.

165. Coronat & publicos Ordines lauris, &c.] Quum eiusdem sit argumenti hoc caput, non otitulo nisi est opus. Hinc autem pertinet

Terrullianus Opera.

TULLI
ERA

A

re videtur illud Plin. supracitato cap. vlt. l. 13. Laurus Romanis praecipue laetitia victoriarumque nuntia additur litteris & militum lanceis fauces imperatorum decorat. Ex his in gremio Iouis Opt. Max. deponitur. quous laetitiam noua victoria adtulit.

166. M. gyltratus vici insuper aureis.] Vide de his supra initio operis n. 1. & cap. praeced. & infra ex Plinio, vbi de Gemmatu agitur n. 167.

167. Praefertur etiam illis Hetrusca. Hoc vocabulum est, &] Hetrusca coronas commemorat Plin. l. 2. c. 3. vbi supra citatus cap. praeced. vbi de Lemnibus egimus. Hic autem etiam qualis fuerit, describit Auctor, nempe: quae gemmis & foliis ex auro quercinis ob louem insignes, ad deducendas thesas cum Palmaris cogis sumebant. Videtur eodem pertinere, quod scribit Plinius. li. 12. cap. 3. & 4. de gemmatis & aureis coronis. & lib. 37. cap. 2. de Pompeia quod in triumpho 33. ex margaritis coronas habuerit. Denique quod eodem teste lib. 33. cap. 1. Triumphantibus corona aurea iustineretur a tergo. Atqui ad eandem adludit Auctor supra lib. de Spect. c. 7. de thesidi decoronibus, vbi vlt. Adn. nostras n. 63. de Palmaria veste, Apolog. c. vlt. n. 610.

168. Sunt & Prouinciales aures.] Ad loci huius intellectum facit illud libro de Idolol. c. 18. & coronae aureae sacerdotum Prouincialium, à quibus hic indicat etiam ipsa Deorum capita fuisse iisdem coronis coronata.

B

169. & ipsam Curia nomen, & c.] Proprie hic Curia accipitur locus nempe, teste Festo vbi publicis curas gerebant. De alijs eiusdem significationibus vide Apolog. cap. 39. num. 111. & de clauo lato, sive lato clauo, lib. de Idolol. cap. 18. num. 14. n. de purpuris, ibidem num. 136. & 141.

170. Illius es, concersiptus.] Conscripti (teste Festo) dicebantur quae Equitiorumque Patribus adscribebantur, vt numerus Senatorum exspectaretur. quod ipsum Livius l. 2. ab Vrbe condita.

171. in libris vite.] Malim legere, in libro vite, quia scriptura vbiue in singulari numero vtitur, sed nolui aduocumutare, quod conueniat cum excusis m. 3. Vatic. cod. Idque eo magis, quod à Sixto Senensi Bibliotheca Sancta lib. 2. Quintuplex Liber vite explicetur ex varijs scripturis, quo compendij ergo Lectorem remitto, & nominatum vnus, cuius fit mentio Philippi, A. ac Apoc. 2. & alterius Apocal. 10. prior Vite aeterna, alter Vite vniuersusque vsque ad obitum.

172. illic securitas ad caudices arboris.] Caudex hic accipitur ab Auctore pro stirpe radice, quemadmodum & à Plinio l. 16. Quaedam (inquit) arbores simplicis, quibus à radice caudex vnus, & oliuae, ficco, viti. Noster interpret. & Matth. & Luc. 3. vterus ad verbum ex Graeco paulo alter ad radicem arborum.

173. Viderint & publici equi cum coronis suis.] De his exstat apud Plinium lex 12. Tabularum: Quam seruis equique meritis pecunia partim lege dicitur addita.

174. nos autem in nomine Domini Dei nostri inuocabimus.] Confirmatur hinc eorum cod. m. Latinorum lectio, qui addunt: Dominum & Graece additur vlt. v. g.

C

175. ab ipso incolatur Babylouis. & c.] Alludit ad illud Apocal. 18. Exite de illa (nempe Babylone) populus meus, & cetera, quae sequuntur: vbi etiam suggestum Babylouis meretricis magna reprehendit, id est, ornatum vitis. nam id significari voce Tertull. suggestus, supra docuimus alicubi.

176. ex Principium proprietatum.] Recte hic Rhenan. Ob natalem videlicet Principum, aut victorias, & causas similes. Nam eandem phrasin dicit Apolog. Rescripta & Edicta Principalia. Municipales item solemnitates, Festos dies cuiusque Municipii.

177. Nolite (inquit) Municipales in caelis.] Transfertur municipatus, pro eo quod Graece est, *νοτιεπος*, & apud nostrum interpretem: conuersatio.

178. Coronant & nuptiae sponsos.] Huc pertinet quod sponsa ad virum iter parans, ex verbera, qua Venere fecata est, & floribus herbisque à se lectis, corollam texere solet, eamque secum deferre: nam empta gestare festa vitio dabatur. Item quod Sponsus domi illam operiens, paratissimo ianuam coronare, multaque Lauro exornare solet, quemadmodum auctor est Alexander ab Alexandro, Genial. dior. l. 2. c. 5.

D

179. & deo non nubimus ethnicis, & c.] De hoc Argumento supra tractat auctor toto lib. 2. ad Proverbia, vbi citatus.

180. Habes legem à Patriarchis.] Alludit ad praeccepta Patriarcharum Abrahae & Isaac. Non accipies vxorem filio meo de filiabus Chananae, Gen. 24. & 28.

181. Coronat & libertas secularis.] Quum pleraque Manumissionis insignia recensat Auctor Tom. sequent. lib. de Resurrectione cara mirum est quod coronam non commemoret.

182. Nunquid & Agonisticae causae, & c.] Sentit (inquit) Rhen. de certaminibus Gymnicis, quorum virores coronabantur. Eodem pertinet quod habet Plin. l. 16. ca. 4. de coronis ex hedera. Nosissime (inquit) & in sacris certaminibus vsurpata, in quibus hodieque non victori datur sed patriam ab eo coronari pronuntiat. Et peculiari ter Delphis Lauro coronari solitos victores, l. 10. c. vlt. Pinea corona apud Isthmum. l. 17. c. 10. Ex Apio in Nemeis certaminibus, li. 19. c. 8. Ex Oleastro denique Olympiae, l. 15. c. 4.

183. quas statim tituli sui damnant.] De his late Auctor & ex inscripto supra l. de Spect. c. 6. n. 51. vbi vide Adn. nostras praesertim de Olympijs Ioni dicitur certaminibus, nu. 108. de Nemeis Herculi factum. n. 109.

184. & missellus Archemorus.] Archemorus (inquit) Rhenan.

Lyceris filius à serpente laesus adhuc infans perijt, ex incuria matris sua Hippolytes, quae illum in gramminibus reliquerat, ostensa Graecia sui laborantibus Langiam fontem. In eius parui memoriam aeneum agon inscriptus est. Et qui perijt adhuc infans, missellum vocat, non miserum.

185. & Antinous infelix.] Hunc (inquit idem) Hadrianus Caesar in delicijs habuit, & iam tenere dicitur, vt ab illo ciuitatem Egepti cognominari, vbi & agonem illi quotannis celebrandum instituit. Quam rem in litteris pulchre retulit Egeffopus, sive scribit, referente Hieronymo: Tullius (inquit) mortuus Antioque fecerunt, sicut vsque hodie videmus. E quibus est & Antinous ieruum Hadrianus Caesar, cui & gymnicus agon exercebat apud Antinonum ciuitatem, quam ex eius nomine condidit, & statuit propterea in templo hac ille. Notat d. m. f. Tertull. Alioquin si homo Deum comitabitur, quomodo Romulus Conium, & Tullius Cloacianum, & Hostilius Paurem, & Metellus Alburnum, & quidem ante hoc tempus Antinum, & c.

186. semel iam in sacramento testatione cietate.] Sic omnino legimus, pro: testatione, vt accipitur pro: confectione, quae vox Auctori etiam de Sacramento baptismi non est instituta, quemadmodum laetius infra Tom. sequenti. l. de Baptis. numero 1. Placet autem magis lectio excusorum: Haec enim erat pompe diaboli, & c. quam 3. m. cod. Vatic. et. num. agit de citatione iam facta. Signis autem (Rhenan. inquit) hoc obicitur. Tertullianus ante dixit: A. quam adituri, ibidem, sed & aliquanto prius in Ecclesia sub antistiti manu confectionem, nos renouare diabolo, & pompe & angelis eius: Et hoc loco dicit: Semel iam in sacramento testatione cietate, l. c. debet. Semel hic accipit pro: prorsus & omnino, ita vt semel fecisse sufficiat.

187. etiam caelum sideribus apud Homeri carmina coronatum.] Huius loco (inquit idem) subscribit Plinius (lib. n. m. p. 16. cap. 4.) Antiquus quidem (inquit) nulla nisi Deo dabatur. Ob id Homerus caelo tantum eas & praesertim videri tribuit.

188. Ceterum à seculo coronantur & Ipanaria, & c.] Videtur intelligere coronas, quibus Lares publici vel privati in singulis domibus coronabantur, atque adeo & in Ipanarijs, Iatius, & Pittinis, & Carcece, & Ipoliaris, hoc est Ipolentis, in qua illud Plinius supracitatum libro 21. capite 3. & Latium primateo publicorumque.

189. & Ludus.] Ludum litterarium intelligit, de quo supra Auctor lib. de Idolol. cap. 10. Flor. scholae coronatum.

190. & Amphitheatra.] Inter Amphitheatrorum adparatus etiam coronas recenset Auctor supra lib. de Spect. cap. 11. vbi quid Amphitheatrum, Adnotat numero 126.

191. ipseque libitinae.] Recte Titinius A. dicitur l. 2. c. 14. de sepulcralibus coronis interpretatur, de quibus etiam illud Plinius supracitatum l. 21. c. 3. ac sepulcrorum & Manium.

192. At enim Chrifti annus ne ianuam suam, & c.] De hoc supra Apolog. cap. 35. num. 4. 4. De Dijs vero Orlorum h. de Idolol. c. 11. num. 113. 114. 115. 116. 117. 118. Cuius loci consideratione in alij reserere: Cardam, seu Cardam, cum editioibus excusis, quum Cardam secundum 3. m. cod. maxime quod à cardinibus dicitur adferat tum hic Tertull. tum etiam B. Cyprianus lib. de Idol. vauitate, vbi etiam illic adnotauimus n. 310.

CAP. XIV.

193. Tanto abest vt capiti suo manus inferat Idololatricae, & c.] Caput hoc in scripturis: Quod capiti nullo modo corona conueniat, nisi ad instar Chrifti ipinea. Illud autem: Tanto abest peras est vt etiam Rhenanus.] Auctori familiaris. Porro de velamento capitis vtrius interdito, & cui obnoxiu est feminae caput, latiff. sine toto li. de Pelandis virgin. Cuius quum hic etiam mentio non fiat, verisimile non fit quod supra conijci ca. 4. librum huius illo priorem esse. Lego autem omnino cum Latinis: Quid enim est capitis feminae, pro: capite. Malim autem legere paulip. Propterea non conuenit oportius mulier, pro eo quod coronabitur, vt quod sequitur, vt nec enim artificio coronetur, & quod Apollonius ornatum quidem eius, non coronam interdicit.

194. ex Apostoli prospectu.] Hoc est (interprete Rhenan.) prospectiua prouidentiaeque, quippe qui ornatum operoforem, vt modo diximus, in famulo prohiberit. i. Tim. 2. Adiutata erat vbi lectio à Latino: praeccepto sed illud magis Tertullianum est, Est autem mira locutio paulip. vbi nuncupatur feminae facies Chrifti, & viri caput.

195. centenarius quoque rosis.] m. 3. & l. aditio: centauri. Verum lego cum Rhenan. centenarius, i. centenarius, eo quod: colae centiole memorie Plin. l. 21. cap. etiam vbi de coronis agit, quamquam negat Titurij Principatum nondum rolam centifoliam in coronis additam Atqui de Mida solet vide supra T. li. de Pall. c. 2. nu. 43.

196. fauos post sella gustati.] De hoc Proverbio vide nostra Prolegomena. Atqui profi: forte, conjet legendum Latinus: si potes.

CAP. XV.

197. Scrua Deo rem suam inattaminatam, & c.] Titulum praestremo hinc capiti damus: Quod à Chnsto corona expectanda. Locus insignis pro coronis, seu mercede bonorum operum, seu meritum nostrorum, de quibus tamen laetius supra, ad Martyrii, cap. 3. num. 43. & lib. de Patientia, cap. 11. num. 73. ac 75. & cap. 13. num. 52.

198. Qui vicem, dabo ei coronam vitæ. Bilo & tu fidelis ad mortem. Sicuti alius saps, sic & hic memoria quantum adparet lap. sic ex duobus scriptura testimoniis unum conficit. Nam Apoc. 2. Eto fidelis sicut ad vitam, & dabo tibi coronam vitæ. & Apoc. 3. Qui vicem, sic vicetur, &c. Item: Qui vicem, faciam illum colu- manam.

199. bonum agonem.] Similiter B. Cyr. ex epist. 3. & l. 3. Te- stis ad Quir. c. 16. qui vocem Græcam & iura, Latine fecerunt, pro eo quod noster interpret: certamen vertit, 2. Timot. 4.

200. Protolent & Presbyteri, &c. Mirabilis (inquit Rhenanus) verbi conspectio ex peregrino & nostro, quamvis & nostrum de Græca signa dertur sit. Adulter autem ad locum Apocalypsis 4. Et fuerit thronos viginti quatuor seniores. &c. Atqui etiam hic ser- uata est ad Auctore vox Græca: ἄγιοι.

201. codemque auto, &c.] Et hic (inquit Rhenanus) locus est A- pocalyp. 14. Propterea post totas citatas Apoc. inquit: Si tales imagines in visione, quales veritates in representatione. Loquitur autem de visione Ioannis, qui scripsit Apocalypsin.

202. Stropholo aut diaconario.] Tenuioribus (inquit idem ex Plinio l. 1. c. 2.) scilicet coronis utebantur antiqui, Strophila ap- pellantes, unde nata Strophola. Porro Diaconarium dicitur sine sculis vocabulum fuisse, pro corolla. Ego vero pro Diaconarium, coronam intelligi confectam aut ex diaconia herba antidoto ad- usurum orona, cuius meminit Plin. l. 24. cap. 19. aut ex gemma dia- conibus, de quibus idem l. 37. ca. 10. & Auctor supra l. de Hab. na- l. l. 7. c. 6. s. 2.

203. Nam & Reges non Deo, &c. fecit.] vertit ad verbum ex Græco hanc ad pro eo quod noster interpret: regnum.

204. bonis miles.] Loquitur (inquit Rhenanus) de Milite isto, qui coronam in manu, non in capite gestauerat, ob eam rem in carce- rem rapitur.

205. Erubescite Romani commiliones.] Hinc patet: Romæ hanc litteram scriptum fuisse.

206. sed ab aliquo Mithræ milite, &c.] Huius (inquit Rhenanus) Dei Mithræ meminit in Prescriptionibus, de diabolo nostra re- ligiousa sacra (immo sacramenta) imitante loquens. Tingit & ipse quoddam (inquit) vique credentes & fideles suos. Expiationem delictorum de lauacro reponit. Signat illic in frontibus milites suos. Celebrat & panis oblationem, & imaginem resurre- ctionis inducit, & sub gladio redimit coronam. Quæ postrema verba: & sub gladio redimit coronam, hic exponuntur. Nam hanc ceremoniam hoc loco explicat, quam demor à nemine fuisse memo- ratam D. Hieronymus tantum obiter indicat, quem ad Latam de Insuperantia filia scribens: Ante paucos (inquit) annos propinquus ve- stro Græcibus ubi iustitiam patriam Ionas nomine, quem presectu- ram gereret urbanam, nomine Ipecum Mithræ, & omnia portento- sa simulata, quibus Corax, Niphus, Miles, Leo, Peres, Helios, Bro- mius pater, iuu tantum, subiecit, seget, exasit: Vbi videt Mithræ- rem mentionem, cuius imitationem, in Ipecum Mithræ hoc loco descri- bit Tertullianus. Latentius sive Latentius Strig. in prescrip. oblationum cornu Mithræ, scribit de pollinam à diversis gentibus variis appel- lari nominibus. Apud Aethiopes enim Titan vocatur, apud Egyp- tios Cistis, apud Persas, ubi in antro colitur, Mithra nominatur. Et si volueram iungebat velantia tauri cornua retentere, quæ signifi- cant Lunam ab eo lumen accipere, quem accipit ab eorum radiis se- gregari. Erat autem ipse Sol. Leonis vultu cum tiara præco habitu, utriusque manibus, cui dicitur, boni cornua comprimere. Siquidem Sol principalem solum inculcat & frenat. Leonem scilicet, ideo quod hic Deus ceteros sui nominis & potentia impetu excellat, ut inter re- liquas feras Leonem quod sit rapidum animal. Hac ex illo Commen- tario propterea paulo proluxit vetuli. ut melius intelligatur Tertul- liani locus ille l. lib. adu. Marc. quem inquit: Sicut arida & arden- tis nature Sacramenta Leones Mithræ philosophauerunt. Memi- nit & Marius Capella Mithræ, quem canit lib. 3. de nupt. Mer. & Philog.

Te Scetipin Nilus, Memphis veneratur Oficio,
Dilona facta Mithram. --
Plura dicto lib. de Prescrip. adu. her. cap. 40. Tom. sequ. vident Le- thor, sum de Mithra, tum de diabolo diuina adfectante, vti paulo- post Auctor commemorat.

207. in Ipeleo & castri vere tenebrarum.] De hoc Ipeleo la- tus in hac verba B. Iulianus Martyr aduersus Tryphonem: Porro quando illi qui Mithræ initiationes (sic enim verto, pro eo quod alijs: initia) præstant, epera eum natum esse memorant (de quo vide etiam prescrip. adu. Marc. l. 2. c. 271.) & Ipeleum nominant eum locum, vbi ini- tiari et credentes perhibent; non ego hic, quod à Daniele dictum est, lapidem ab ipse manibus abscissum de mente ingenit. & quod ab E- saria est promulgatum, eos sequutus esse, atque hoc consimiliter insti- tui sine conari. Nam & ipse relligione agendi præcepta, ut apud illos dicitur, ante quadam efferebat. Perbñ Esia sum talis cap. 13. Au- dire qui longe ellis que fecerunt, & cognoscite propinquas fortitudinem meam. Defecerunt in Syon iniqui. Conspice ter- mor impios, Quis annuntiat vobis locum sempiternum: Am- balans in iustitia (hinc apud illos, de quibus supra, recte agendi præ- cepta) loquens viam rectam, odio habens iniquitatem & iniustiti- am, manus obitans puras à mueribus, obtutans aures, ve ne audiat iudicium sanguinis iniuriam, conueniens oculis ve ne vi-

deat iniustitiam. Hic habitabit in excelso Ipeleo petre fortis. (hinc Ipeleo imitatio.) Panis dabitur ei (ex quo desumpta apud illos panis oblatio, cuius mentio fit libro de Prescrip. adu. heret.) & aqua eius fidelis (quo pertinet de qua ibidem, vinctio.) Regem cum gloria vide- bitis (quod ad resurresctionem pertinet) & oculi vestri longe prospici- ent. Anima vestra meditabitur timorem Domini: (hinc ibidem expiatio delictorum.) Vbi est litteratus? vbi sunt Confiliani? vbi est eos dinumerans qui aluntur, paruum & magnum populum? Quo- cum confilia non agitarunt, neque profunditatem vocum sciuerunt, ita vt non audirent, & populus vitiosus, & non est audientis scientia? Quod ipsum rursum paucioribus huius verba non multo post repetit: Quod vero (inquit) E. Esias de symboli arcanique Ipeleo rati- cino præloquutus sit, vobis recensui, sed eorum gratia, qui hodie vo- bis eum venero, locum eum repetam: in super hoc addens, propter verba eiusmodi, eos qui Mithræ mysteria instituerunt in loco qui apud illos Ipeleum vocetur, suos initiare, sacraque sua arcanam pergere, diaboli instinctu agitato. Atqui Ipeleum istud primum Zoroastres in Persia montibus dicasse fertur prope fontes, iuxta quod habet Por- phyrus in Comment. antri Nympharum, ex 13. Odys. Homer.

208. quasi nimum martyrii.] Hæc est (inquit idem Rhenanus) imitatio nimum martyrii, quod pro Christo tolerans Christiani. Quæ- re & hanc lectionem retinendam dicit, pro eo quod in excelsis sub- reperat: minimum, maxime quam illud etiam legant 3. m. cad. V. a- ric. Vade nec placeat Ista Gyraldi hist. Doctum sint. 7. qui legit: nu- nus. Maxime quod hanc ad similitudinem B. Gregor. Nazian. Orat. r. in Iulian. Imper. scribat: Ab illo fuisse comparata martyria Christia- norum cruciatibus, que in Mithræ sacris celebrabantur Super quo loco (circumstantur ibidem à Gyraldo) vobis commentator. Mithræ, id est, Sol, cui celebrantes sunt, & imprimis à Chaldais, Cui Deo qui vo- lunt initiari, duodim contumelios affertuntur, per verbera, calo- rem, frigus, & illa eiusmodi. Qui proinde putat fuisse etiam ea sa- cra, qua Commodus Imperator homicidio polluit.

ARGUMENTVM LIBRI DE VELANDIS VIRGINIBVS Per Iacobum Pameliu.

Vix preterit contraria consuetudinis, contra quam Apostolus præcepit, non modo nuptæ, & virgines hominum, seu seculares que ad nuptias virorum adpirant, sed & virgines Dei, que Christo nupserunt, præsertim in Ecclesijs caput non velarent; quod antea Græcæ, nunc Latine quoque assendit, virgi- nes velari oportere.

Inprimis autem consuetudinem aduersus veritatem non præ- scribere, ex eo docet, quod, Regula fidei vna irreformabilis manente, cetera disciplina & conuersationis admittant nouitatem correctionis.

Maxime quum Ecclesiarum, quas Apostoli seu Apostolici viri condiderunt, consuetudo opponatur, nobis autem & illis vna fides, vnus Deus, idem Christus, eadem spes, eadem Lauaci Sa- cramenta, vna Ecclesia.

Proinde quum arbitrio cuiusque permissa res esset, vt queque voluisset, aut velari, aut non regi, sicut & nubere, temerariam audaciam reprehendit, qua virgines hominum ambulant aduer- sus virgines Dei, quod aliter (velate inquam) illa incederent: immo sacrilegijs manibus dicatum Deo habitum à virgine electâ detraberent.

Neque vero obstat quod opponitur, nullam mentionem virgi- num ab Apostolo factam, vbi de velamine præsumit, sed tantum mulieres nominatas; quia Spiritus sanctus vno nomine Mulieres etiam virginem intelligi voluit, vti pote quod generale sit vocabu- lum, vti & Famina.

Ad sexum enim pertinere, non ad gradum sexus, probat scri- ptura Genesis; qua Eva mulier est cognominata. adhuc fælix, adhuc virgo post matrimonium vero connexum, mulier eras.

Sic & Apostolum mulierem vocare Virginem Mariam, quam vique virginem constat fuisse, licet Helion resstas: & Angelum Gabrielem ad Virginem missum, cum benedicit illam, in et mu- lieres deputasse.

Iam vero etiam ipsas rationes virginibus competere, per quas Apostolus docet velari feminam oportere.

Eadem itaque ratione virginem in muliere intelligendam, qua puerum in viro; vti pote quum Adam adhuc integer ante nu- ptiarum congressum vir sit cognominatus in Genesi, & apud A- postolum vox: Omnis, tam de viro quam de muliere, eque vir- ginem in viro atque in muliere comprehendat.

Alia item disciplina Ecclesiastica præscripta de muliere in vir-

E
F
G
I
II
III
IV
V
H
VI
VII
VIII
IX

TULL
ERA

A
 X.
 XI.
 XII.
 XIII.
 B
 XIV.
 XV.

ginem spectare, nam nec virgini, quantumvis carnem suam sanctificare proposuit, licere in Ecclesia docere, tingere, offerre, aut sacerdotatus officii sibi sortem vindicare.

Non itaque magis delere virgines honorigeram noram virginitatis sue (non velando se) preferre; quam tot viros virgines, tot padones, qui nulla sibi defendunt continentia insignia, que tamen virginitate femininarum est laborator.

Ad responsionem autem ex diverso, quasi a naturitate proinde virginitatem operari oporteat respondet: Apostolum intelligi debere, ex quo se virgo intelligere caperit, post contestatam maturitatem? interferens exemplum Rebecca, que velata sponso suo occurrit, (nec minus post continentia votum virgini id faciendum) & ethnicorum, apud quos velata ad virum ducuntur.

Proinde regantur superiora, cuius inferiora nuda non sunt, nec eas imitentur, que sola capitis nuditate virginitatem nudi nant.

Deinde si & apud ethnicos propter homines iam nuptura caput velant, saltem in Ecclesia virginitatem abscondant, vt in occulto mercedem apud Deum mereantur, que tantam oblationem Deo offerunt ipsius corporis & spiritus sui, cum illam ipsam naturam consentant.

Neque vero cogendas ceteras ad huiusmodi opus virginitatis, quia vbi coactio, illic necessitas; vbi necessitas, illic infirmitas, & proinde facilius, & sinem longum delictorum sibi adrahentes, interito tamen permanentes capite, ne prodantur, virgines sub Deo se mentuntur.

Sed enim vera & pura virginitas, etiam femininarum oculotimens, confugit ad velam capitis tanquam clypeum, quo bo-

num suum protegat aduersus istius tentationum, aduersus aculea scandalorum, aduersus fascinum etiam apud ethnicos metuendum.

Scripturam itaque legem hanc de velamine condidisse, naturam contestari, disciplinam exigere maxime in virgine qua Christo nupsit, illi tradidit carnem suam, illi sponsauit maturitatem suam; qui quum alienas sponas & maritatus velari iubeat, vique multo magis iuas.

Postremo & eos, que in nuptias inciderunt admonet, vt ne quidem in momento hora a disciplina velaminis exlescant, tum Apostoli verbis, tum Arabiarum feminas unque faciem totam contegunt, & reuelationis cuiusdam exempli preferunt vero ne inter Psalmos aut in Oratione ipsas vel quacunque Deimentione, retecta perseuerent.

Ceterum librum hunc germanum esse patet ex eius hoc Epiphonemate, Pax & gratia Domino nostro Iesu reddet, cum SEPTIMIO TERTVLLIANO, cuius hoc opusculum est. Deinde eundem imitatur B. Cyprian. lib. de Discip. & habitu virginum, locis infra citatis. Habuerunt denique MS. Trithemius Catal. Script. & Politianus epist. 3. lib. 4. Editus autem fuit primum a Rhenano ex Paterniacensi & Hirsaugiensi exemplaribus MS. cum Scholis, deinde castigatus ex cod. Gorziensi, additis adnotationibus; quibus accedit etiam recognitio Sigismundi Gelenii ex Britannico codice. Non tamen eiusdemodi, quin plures adhuc loci recogniti fuerint a nobis ex 3. M. S. Vatic. codicibus, & Adnotationibus quoque nostris locupletati.

Q. SEPTIMII FLORENTIS
 TERTVLLIANI DE VIRGINI-
 BVS VELANDIS LIBER.

Cap. I.
 C
 Ioh. 14.
 D
 Ioh. 15.

ROPRIUM iam negotium passus meae opinionis, 3 Latine quoque ostendam, virgines nos velari oportere, ex quo transitu atatis suae fecerint. Hoc exigere veritate, cui nemo praeteribere potest, non spatium temporis, non patrocina personarum, non priuilegium regionum. Ex his enim fere consuetudo initium ab aliqua ignorantia vel simplicitate sortita, in vsum per successione corroboratur, & ita aduersus veritatem vindicatur. Sed Dominus noster Christus veritatem se, non consuetudinem cognominauit. Si semper Christus, & prior omnibus: aequo veritas sempiterna & antiqua res: Viderint ergo quibus nouum est quod sibi verus est. 4 Haereticis non tam nouitas quam veritas reuincit. Quodcumque aduersus veritatem sapit, hoc erit haereticis, etiam verus consuetudo. Ceterum suo vitio quis quid ignorat. Quod autem ignoratur, fuit tam requirendum, quam recipiendum quod agnoscitur. 5 Regula quidem fidei vna omnino est, sola immobilis, & inreformabilis, credendi scilicet in vnicum Deum omnipotentem, mundi conditorem, & filium eius Iesum Christum, natum ex virgine Maria, crucifixum sub Pontio Pilato, tertia die resuscitatum a mortuis, receptum in caelis, sedentem nunc ad dexteram Patris venturum iudicare vivos & mortuos, per carnis etiam resurrectionem. Hac lege fidei manente, cetera iam disciplinae & conuersationis, admittunt nouitatem correctionis, operante scilicet & proficiente vsq; in finem gratia Dei. Quale est enim vt diabolo semper operante & adiciete quotidie ad iniquitatis ingenia, opus Dei aut cessauerit, aut proficere destiterit, & cum propterea Paraclētum miserit Dominus, vt quoniam humana mediocritas omnia se mel capere non poterat, paulatim dirigeretur & ordinaretur & ad perfectum perduceretur disciplina, ab illo vicario Domini Spiritu sancto *Adhuc*, inquit, *multa habeo loqui vobis sed nondum potestis ea bastulare: Cū uenerit ille Spiritus ueritatis, deducet uos in omnem ueritatem, 7 & superuenientia renuntiabit uobis. 8 Sed & supra de hoc*

eius opere pronunciauit. Quae est ergo Paraclēti administrationi nihil haec, quod disciplina dirigitur, quod scriptura reuelatur, quod intellectus reformatur, quod ad meliora proficitur. Nihil sine arate est, & omnia tepus expectant. Denique Ecclesiastes, 9 *Tempus inquit, omnia rei.* A pice ipsam creaturam paulatim ad fructum promouet: Granum est primo, & de grano frutex oritur, & de frutice arbustula enititur. Deinde rami & frōdes inualescunt, & totum arboris nomen expanditur, inde germinis tumor, & flos de germine soluitur, & de flore fructus aperitur. Is quoque rudis aliquandiu & informis, paulatim arate sua dirigens, 10 eruditur in mansuetudinem saporis. Sic & iustitia (nam idem Deus iustitiae & creaturae) primo fuit in rudimentis, natura Deum metuens: dehinc per legem & Prophetas promouit infantiam: dehinc per Euangelium effertur in iuuentutem: nunc per Paraclētum componitur in maturitatem. Hic erit solus a Christo magister & dicendus & uerendus. *Non enim ab se loquitur, 11 sed quae mandantur a Christo. 12* Hic solus antecessor, quia solus post Christum. Huic qui receperant, ueritatem consuetudini anteponunt. Hunc qui audierunt vique non olim prophetantem, uirgines contegunt. [13 Sed nolo interim hunc morem ueritati deputare. Consuetudo sit tantisper, vt consuetudini etiam consuetudinem opponam. Per Graeciam & 14 quaedam Barbarias eius, plures Ecclesiae uirgines suas abscondunt. Est 15 & sub hoc caelo institutum istud alicubi, ne qui gentilitati Graeciae aut Barbariae consuetudinem illam asseribat. Sed eas ego Ecclesiae proposui, quas & ipsi Apostoli vel Apostolici uiri condiderunt, & puto ante quosdam. Habent igitur & illae eandem consuetudinis auctoritatem, tempora & antecessores opponunt magis quā potestae istae. Quod obseruabimus, quid diligemus? Non possumus respuere consuetudinem, quam damnare non possumus, vt pote nō extraneā, quia nō extraneorum, cum quibus scilicet communicamus 16 ius patris, & nomen fraternitatis. Vna nobis & illis fides, vnus

R.
 XVI.
 XVII.
 B
 C
 D
 H
 Cap. II.
 Cap. III.
 Cap. IV.
 Ioh. 15.
 Ioh. 16.
 Ioh. 17.
 Ioh. 18.
 Ioh. 19.
 Ioh. 20.
 Ioh. 21.
 Ioh. 22.
 Ioh. 23.
 Ioh. 24.
 Ioh. 25.
 Ioh. 26.
 Ioh. 27.
 Ioh. 28.
 Ioh. 29.
 Ioh. 30.
 Ioh. 31.
 Ioh. 32.
 Ioh. 33.
 Ioh. 34.
 Ioh. 35.
 Ioh. 36.
 Ioh. 37.
 Ioh. 38.
 Ioh. 39.
 Ioh. 40.
 Ioh. 41.
 Ioh. 42.
 Ioh. 43.
 Ioh. 44.
 Ioh. 45.
 Ioh. 46.
 Ioh. 47.
 Ioh. 48.
 Ioh. 49.
 Ioh. 50.
 Ioh. 51.
 Ioh. 52.
 Ioh. 53.
 Ioh. 54.
 Ioh. 55.
 Ioh. 56.
 Ioh. 57.
 Ioh. 58.
 Ioh. 59.
 Ioh. 60.
 Ioh. 61.
 Ioh. 62.
 Ioh. 63.
 Ioh. 64.
 Ioh. 65.
 Ioh. 66.
 Ioh. 67.
 Ioh. 68.
 Ioh. 69.
 Ioh. 70.
 Ioh. 71.
 Ioh. 72.
 Ioh. 73.
 Ioh. 74.
 Ioh. 75.
 Ioh. 76.
 Ioh. 77.
 Ioh. 78.
 Ioh. 79.
 Ioh. 80.
 Ioh. 81.
 Ioh. 82.
 Ioh. 83.
 Ioh. 84.
 Ioh. 85.
 Ioh. 86.
 Ioh. 87.
 Ioh. 88.
 Ioh. 89.
 Ioh. 90.
 Ioh. 91.
 Ioh. 92.
 Ioh. 93.
 Ioh. 94.
 Ioh. 95.
 Ioh. 96.
 Ioh. 97.
 Ioh. 98.
 Ioh. 99.
 Ioh. 100.